

T.C İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**RUSYA'YA UYGULANAN KÜRESEL EKONOMİK YAPTIRIMLARIN
TÜRKİYE EKONOMİSİNE ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yusuf Asım PAKSOY

2000007306

Anabilim Dalı: İktisat

Program: Yönetim Ekonomisi

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Tuğba Özışık

NİSAN 2024

T.C.
İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

RUSYA'YA UYGULANAN KÜRESEL EKONOMİK YAPTIRIMLARIN
TÜRKİYE EKONOMİSİNE ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yusuf Asım PAKSOY

2000007306

Anabilim Dalı: İktisat

Program: Yönetim Ekonomisi

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Tuğba ÖZİŞİK

Jüri Üyeleri: Doç.Dr.Elif AKİŞ

Dr. Öğr. Derya Bilgin

NİSAN 2024

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ŞEKİL LİSTESİ.....	vi
KISALTMALAR LİSTESİ	vii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE EKONOMİK YAPTIRIMLAR

1.1.Ekonomik Yaptırımların Tarihçesi	3
1.2.Ekonomik Yaptırımların Amaçları	4
1.3.Ekonomik Yaptırımların Türleri	7
1.3.1.Ticari Yaptırımlar	8
1.3.2.Finansal Yaptırımlar	9
1.4.Ekonomik Yaptırımların Etkileri ve Etkililiği	10
1.5.Yaptırım Teorileri	11
1.5.1. Realist Yaptırım Teorisi	11
1.5.2. Liberal Yaptırım Teorisi	12
1.5.3.Kamu Tercihi Teorisi.....	13
1.5.4.Neo-Weberyana Yaptırım Teorisi	14
1.6. Dış Politika Aracı Olarak Ekonomik Yaptırımlar	14

İKİNCİ BÖLÜM

RUSYA'YA UYGULANAN KÜRESEL EKONOMİK YAPTIRIMLAR

2.1.Rusya'ya Uygulanan Yaptırımlar ve Ambargolar	15
2.2.Rusya-Ukrayna Savaşı ve Yaptırımlar.....	16
2.2.1.Rusya'ya Yaptırım Uygulayan Kuruluşlar.....	16
2.3.Rusya-Ukrayna Savaşı Sonrası Uygulanan Yaptırımlar	17
2.3.1.Rusya'nın Uluslararası Bankacılık Sisteminden Çıkarılması	18
2.3.2.Rusya'ya Uygulanan Seyahat Yasakları	18
2.3.3.Global Markaların Rus Pazarından Çıkışları	19
2.3.4.AB'nin Yaptırım Paketleri	21
2.3.5.Rusya'ya Uygulanan Enerji Ambargoları	22
2.3.6.Tahıl Koridoru	23

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RUSYA'YA UYGULANAN YAPTIRIMLARIN TÜRKİYE EKONOMİSİNE ETKİSİ

3.1.Rusya-Türkiye Uluslararası İlişkilerine Genel Bakış	25
3.2.Rusya-Türkiye Ekonomik Analizi	26
3.3.Rusya-Türkiye Ticari İlişkileri	30
3.3.1.Enerji.....	31
3.3.2.Tekstil	32
3.3.3.Turizm.....	33
3.3.4.İnşaat.....	34
3.3.5.Makine	35
3.4.Rusya'ya Uygulanan Yaptırımların Etkililiği	36

3.5.Rusya'ya Uygulanan Yaptırımların Türkiye-Rusya Ekonomisine Sektörel Etkileri	37
3.5.1.Yaptırımların Enerji Sektörüne Etkileri.....	37
3.5.2.Yaptırımların Turizm Sektörüne Etkileri.....	40
3.5.3.Yaptırımların İnşaat Sektörüne Etkileri.....	43
3.6.Rusya’ya uygulanan yaptırımların Türkiye Ekonomi Politikasına Etkileri.....	47
3.7.Rusya-Türkiye Arasındaki Yeni İşbirliği Fırsatları	48
3.8.SWOT ANALİZİ	50
3.8.1. Güçlü Yönler.....	50
3.8.2. Zayıf Yönler.....	51
3.8.3. Fırsatlar	52
3.8.4. Tehditler	53
SONUÇ.....	55
KAYNAKÇA	58

ÖZET

Yapılan bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Rusya'ya uygulanmakta olan küresel ekonomik yaptırımların Türkiye ekonomisine olan etkisi geçmiş ve güncel durumlar ışığında incelenip anlatılmaktadır. Ekonomik yaptırımların tarih boyunca ülkeler arasındaki ilişkilerde yıpratma ve politika değiştirme amacı olarak kullanılmasının sonuçları yine bu çalışmada incelenmiştir. Yaptırımlar sonucunda hedeflenen amaçlara ne seviyede ulaşılabildiği ve süreç içerisinde ortaya çıkan planlanmayan sonuçlar ve durumlar, bu çalışmada ayrıca incelenmiştir.

Birinci bölümde ekonomik yaptırımların tarihçesi incelenmiş, ekonomik yaptırımların türleri ve amaçları açıklanmıştır. Buna ek olarak ekonomik yaptırımların etkileri ve etkililiği yine bu bölümde değinilmiştir. Temel yaptırım teorilerinin neler olduğuna değinilmiş ve detaylandırılmıştır. Ayrıca dış politika aracı olarak ekonomik yaptırımların nasıl kullanıldığı da yine bu bölümde açıklanmıştır.

İkinci bölümde ise Rusya ve Türkiye arasındaki uluslararası ilişkilere genel bir bakış yapılmış,Rusya-Türkiye ticari ilişkilerinin sektör bazında neler olduğuna değinilmiştir. Rusya'ya uygulanan yaptırımlar ve ambargolara yine bu bölümde değinilmiştir. Rusya-Ukrayna savaşı sonrasında Rusya'ya uygulanan yaptırımlar ve Türkiye'nin konumu açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde ise Rusya-Türkiye arasında ekonomik analiz yapılmış yıllara göre olan değişim veriler ışığında incelenmiştir. Rusya'ya uygulanan yaptırımların etkililiği bu bölümde detaylıca incelenmiş, yaptırımlar sonrası Rusya-Türkiye arasında doğan veya doğabilecek yeni iş birliği ve ticari fırsatlar anlatılmıştır.

Anahtar Kelimeler: EkonomikYaptırımlar,Uluslararası Yaptırımlar,Rusya-Türkiye ilişkileri,Ambargolar,Yaptırımlar,Tahıl Koridoru,Rusya-Ukrayna Savaşı

ABSTRACT

This study consists of three parts. The impact of the global economic sanctions imposed on Russia on the Turkish economy is examined and explained in light of past and current situations. The consequences of using economic sanctions throughout history as a means of erosion and policy change in relations between countries are also examined in this study. The extent to which the desired goals can be achieved as a result of the sanctions, as well as the unplanned results and situations that arise during the process, are also examined in this study.

In the first part, the history of economic sanctions is explored, and the types and purposes of economic sanctions are explained. Additionally, the effects and effectiveness of economic sanctions are discussed in this section. Fundamental sanction theories are touched upon and explained, along with how economic sanctions are used as a tool in foreign policy.

The second part provides a general overview of the international relations between Russia and Turkey. It delves into sector-specific details of Russia-Turkey trade relations. The section also covers the sanctions and embargoes imposed on Russia, particularly post-Russia-Ukraine war, with an explanation of Turkey's position.

In the third part, an economic analysis is conducted between Russia and Turkey, examining changes over the years through the lens of change data. The effectiveness of sanctions imposed on Russia is thoroughly examined in this section. Furthermore, the emergence or potential for new collaborations and commercial opportunities between Russia and Turkey post-sanctions are discussed.

Keywords: Economic Sanctions, International Sanctions, Russia-Turkey Relations, Embargoes, Sanctions, Grain Corridor, Russia-Ukraine War

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Türkiye'nin Rusya ile Ticaret Hacmi (2014-2024)

Şekil 2: Türkiye'nin Rusya'ya İhracat Hacmi (2014-2024)

Şekil 3: Türkiye'nin Rusya'dan İthalat Hacmi (2014-2024)

Şekil 4: Türkiye'nin Rusya'dan Enerji İthalat Miktarları (2000-2014)

Şekil 5: Türkiye'nin Rusya'dan Enerji İthalat Miktarları (2014-2024)

Şekil 6: 2000-2014 Yılları Arasında Rusya'dan Türkiye'ye gelen Turist Sayıları (Milyon)

Şekil 7: 2014-2024 Yılları Arasında Rusya'dan Türkiye'ye gelen Turist Sayıları (Milyon)

Şekil 8: 2000-2014 Yılları Arası Türk İnşaat Firmalarının Rusya'da Almış Oldukları İş Miktarı (Milyar USD)

Şekil 9: 2014-2024 Yılları Arası Türk İnşaat Firmalarının Rusya'da Almış Oldukları İş Miktarı (Milyar USD)

Şekil 10: 2000-2014 Yılları Arası Rus Vatandaşlarının Türkiye'den Almış Oldukları Gayrimenkul Sayıları

Şekil 11: 2014-2024 Yılları Arası Rus Vatandaşlarının Türkiye'den Almış Oldukları Gayrimenkul Sayıları

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu Ülkeleri
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
CREA	: Enerji ve Temiz Hava Araştırma Merkezi
EPDK	: Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu
G-7	: Group of Seven
G-8	: Group of Eight
LNG	: Sıvılaştırılmış Doğalgaz
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
OFAC	: Yabancı Varlıklar Kontrol Ofisi
OPEC	: Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
RSFSC	: Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti
SSCB	: Sovyetler Birliği
TMB	: Türkiye Mütahhitler Birliği
YKİ	: Yeni Kamu İşletmeciliği

GİRİŞ

Yaptırımlar tarih boyunca devletlerin birbirleri ile olan ilişkilerinde amaçlarına ulaşmak için birbirlerine karşı kullandığı önemli politik araçlardan olmuştur. Roma döneminde dahi yazılı kaynaklarda Roma'lıların rakip şehir devletlerine karşı ticari ve ekonomik yaptırımlar uyguladıklarının kanıtları bulunmuştur. İnsanlık tarihinde, toplumların devletleşme kararı aldıktan sonra ortaya çıkan devletlerin birbirleri ile çıkar çatışmaları çoğu zaman savaşımlara neden olmuştur. Yaptırımlar ortaya çıkan bu savaşımlardan önce ya da sonra kullanılan bir yıpratma aracı olarak tercih edilmiştir.

Modern çağda ülkeler savaşların geçmişteki yıkıcı etkilerini yaşamış ve bu etkilerden minimum düzeyde etkilenmek ancak kendi politikalarını başka ülkelerde uygulamaya geçirmek için yaptırımlar ve ambargolara başvurmuştur. Ekonomik yaptırımlar doğrudan ülke ekonomisini hedef alabildiği gibi dolaylı yoldan da hedef alabilmektedir. Çeşitli araçlarla uygulanan yaptırımlar sivil halkı etkileyip hükümet politikalarını değiştirmeye ya da doğrudan yönetim değişikliğine gitmeye, iktidarı devirmeye yarayabilir.

Özellikle soğuk savaş döneminde Rusya'ya uygulanmaya başlayan yaptırımlar; batı bloğunun Rusya'yı politize etmeye çalışmasının sonucu ortaya çıkmıştır. 2014 senesinde Rusya'nın Kırım'ı işgali sonrası yaptırımlar sertleşmiş ve ortaya çıkan bu gerginlik yerini kırılgan bir anlaşma olan Minsk Antlaşması'na bırakmıştır. 2022 yılında ise durum savaşı evrilmiş ve Rusya Ukrayna'yı işgal etmiştir. AB VE NATO bu durum karşısında Rusya'ya karşı çok sert yaptırım kararları almıştır. Bu yaptırımları BM üyesi diğer devletler eklenince, oluşan bu büyük yaptırım ortamından Türkiye de etkilenmiştir.

Rusya'ya uygulanan yaptırımlar sonucunda Türk-Rus ilişkileri, önünü tıkayan olaylara karşı kendine alternatif yollar bulmuştur. Ambargo uygulayan devletlerin aksine Türkiye, yaptırımlara katılmak yerine krize çözüm olmaya çalışmıştır. Türkiye, Rusya ile ticaretini bu süreçte geliştirmeye devam etmiştir. Türkiye, süreç içerisinde kendini arabulucu olarak konumlandırmış ve bu pozisyonunun faydasını, ticareti faaliyetlerini sürdürebilme kabiliyeti olarak görmüştür. Yaptırımlar Türkiye için beklenmeyen fırsatlar yaratmıştır. Türkiye bu fırsatları kullanmayı bilmiş ve yeni fırsatlar için arayış içerisinde olmuştur.

Bu çalışmada yaptırımların hedeflenen ülkeye yani Rusya'ya olan etkisi incelenmiş ve bu yaptırımların sonucundan Türkiye'nin durumu irdelenmiştir. Aynı şekilde yaptırım uygulayan ülkelerin ve kurumların ne derecede başarılı oldukları yoruma açık hale gelmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE EKONOMİK YAPTIRIMLAR

1.1.Ekonomik Yaptırımların Tarihçesi

Ülkeler arasında meydana gelen çeşitli anlaşmazlıkların silahlı çatışmalara dönmeden çözüme kavuşturmak amacıyla tarihte etkili biçimde ekonomik yaptırımlar kullanılmıştır. Dış politika aracı olarak kullanılan araçlardan olan ekonomik yaptırımlar diğer argümanlara göre sert bir yaptırım türüdür.

Tarihte uygulanan ekonomik yaptırımların ilk ne zaman başladığına dair net bir görüş birliği bulunamamaktadır. Ancak, Roma İmparatorluğu'nun döneminde bazı şehir devletleri ve rakip devletlere karşı ekonomik ve siyasi ambargo uyguladığına dair kanıtlar vardır. Aynı şekilde Osmanlı devleti 1715'te Venedik Devleti mallarına ve Venedik ile olan ticaretine bir takım yasaklar getirmiştir. 1715 ile 1718 yılları arasında Osmanlı Devleti ve Venedik Cumhuriyeti arasında son savaşlar yaşanmıştır. Bu süreçte taraflar arasındaki ekonomik ilişkiler aksamaya uğramıştır. Savaş dönemlerinde ticari ilişkilerin durması olağan bir durum olmakla birlikte, 1718 Pasarofça Antlaşması'na kadar devam eden ekonomik durgunluk, Osmanlı Devleti'nin Venedik mallarına yönelik ithalat yasağından kaynaklanmıştır. Osmanlı Devleti, rakibini ekonomik olarak zayıflatmak amacıyla 1715 yılının sonunda tüm Venedik mallarının ülkeye girişini yasaklamıştır. Ancak bu yasağın hedefi sadece Venedik olmamıştır. Osmanlı topraklarında Venedik malları ile ticaret yapan tüm tüccarlar bu ticareti durdurmak zorunda kalmıştır. İngiltere ve Hollanda elçilerinin tepkileri ve süre talepleri üzerine, tüccarlara ellerindeki Venedik mallarını çıkarıncaya kadar 6-7 aylık süre tanınmıştır. Yasak duyurulduktan sonra yeni mal girişine izin verilmediği gibi Avrupalı devletlerin gümrük muamelelerinde küçük değişiklikler yapılmıştır (Çakar,2023: 33).

Ekonomik yaptırımlar daha çok 20. Yüzyılın başlarında siyasi bir yaptırım aracı olarak tercih edilir hale gelmiştir. Bununla beraber, 1800'lü yıllarda Napolyon Bonaparte'ın İngiltere'nin ticaretini engellemeye yönelik kara ve deniz ablukası ilk ekonomik yaptırım örnekleri arasında sayılmaktadır.

Yine aynı dönemde ABD Başkanı Thomas Jefferson'ın ABD limanlarını başta İngiliz ve Fransız gemileri olmak üzere Avrupa ülkelerinin gemilerine kapatması kararı bir diğer örnektir. Fakat bazı kaynaklarda, ekonomik yaptırımların daha eskiye dayandığı belirtilmektedir. Milattan önce 432'de, Antik Yunan'da dönemin en güçlü şehir devleti olan Atina'nın Peleponnez Savaşı sırasında, kendisini desteklemeyen diğer Antik Yunan şehir devletlerine uyguladığı ambargo ilk tarihsel vaka olarak sunulmaktadır (Tuğlu,2023:18).

Uluslararası kurumlar tarafından yapılan ekonomik yaptırımların ilkinde örnek olarak Milletler Cemiyeti'nin İtalya'nın Habeşistan'ı işgaline karşı uygulamış olduğu ekonomik yaptırımlar verilebilir. 1990 öncesinde, BM'nin Rodezya ve Güney Afrika'ya yönelik uyguladığı yaptırımlar sınırlı olmuştur. Ancak 1990'ların hızlı küreselleşmesiyle birlikte, ekonomik yaptırımların beklenmedik bir popülerlik kazandığı ve dış politikada güçlü bir politik etkilere aracılık olarak benimsendiği görülmektedir. Bu dönemde, ülkeler arası ilişkileri etkilere ve politik hedeflere ulaşma amacıyla ekonomik yaptırımlar ön planda yer almış, geleneksel diplomasiye alternatif bir strateji haline gelmiştir.90'lı yıllardan itibaren, ekonomik yaptırımlar ABD'nin başlıca uluslararası ekonomi ve dış politika aracı haline gelmiştir. On dört tek taraflı ABD yaptırımlarının yanında, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından onaylanıp uygulanan uluslararası yaptırım örnekleri de yaygın şekilde tarihteki yerini almıştır. Bunlara ek olarak, 1990-2000 dönemi yaptırımlar on yılı olarak da anılmaktadır (Tuğlu,2023:18).

BM'nin ekonomik yaptırımlarının 90'lı yıllarda geçmiş yıllara nazaran artmış olmasının sebebi o soğuk savaşın sona ermesi ve Sovyetler Birliği'nin yıkılması ile birlikte Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin daimi üyelerinin daha kolay görüş birliğine varmasıdır. Ancak konseyden çıkan küresel ekonomik yaptırımların etki bakımından hem pozitif hem negatif sonuçları olmaktadır.

Küreselleşen dünyada ülkeler arasındaki ticari bağların koparılmasının günümüzde geçmişe nazaran zor olmasının sebebi olarak hızlıca alternatif ticari yollar ve çözümler bulunması yaptırımların etkisi azaltılmaktadır.

1.2.Ekonomik Yaptırımların Amaçları

Ekonomik yaptırımlar genelde uluslararası ilişkilerde bir ülkeyi belirli davranışlardan vazgeçmeye veya belirli politikalarını değiştirmeye zorlamak için tercih edilirler.

Ekonomik yaptırımların amaçlarını Gary C. Hufbauer beş başlık altında toplamıştır.(Hufbauer vd., 2007: 66-72). Bu yaptırımlar;

- İlimli politika değişimi; Yaptırımlar hedef ülkenin yönetimini veya askeri gücünü etkilememektedir. Yaptırımlar bu tür olaylarda tek araçtır ve gizli eylem şeklinde uygulanır. Yaptırımı uygulayan ülkeler, askeri önlem ve eylemlerde bulunmazlar. Bu tür ekonomik yaptırımlar düşmanlardan ziyade dostlarda daha etkilidirler.
- Rejim değişikliği; Soğuk Savaş döneminde (1945-89) Moskova ve Washington arasında yaşanan gerginlikten dolayı rejim değişikliği amacıyla uygulanan yaptırım örneklerine çok sık rastlanır. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB); Yugoslavya, Finlandiya, Arnavutluk'un sosyalist bloktan kopmasına engel olmak için yaptırım mekanizmasını kullanırken, ABD de aynı şekilde Küba, Brezilya, Nikaragua'yı içeren Latin Amerikalı komşularının kapitalist bloktan kopacağı şüphesiyle yaptırımlara başvurmuştur. 1990 yılından itibaren kendisine karşı düşmanca tavırlar sergileyen Küba ve Irak'a karşı rejim değişikliği arayışına girmiştir. Soğuk Savaş'tan sonra ABD ve AB tarafından rejim değişikliği amacı demokratik yönetimler kurmak için kullanılmıştır. Gizli eylem ve yarı askeri operasyonlar Irak, Panama ve Haiti gibi ülkelerde kullanılmıştır.
- Ekonomik yaptırımlarla barışı korumak ve saldırgan ülkeleri askeri maceralara atılmaktan vazgeçirmek; Birinci Dünya Savaşı sonrasında İngiliz devlet adamı Lord Curzon ve ABD Başkanı Woodrow Wilson tarafından yaptırımlar, askeri hareketin açık bir alternatifi olarak görülmeye başlamıştır.
- Hedef ülkenin potansiyel gücünü azaltmak; Ekonomik yaptırımlar dış ticareti ve finansmanı sınırlamak veya daha geniş güvenlik ve dış politika amaçlarına ulaşmak için hedef devlete uygulanan devlet yardımları gibi ekonomik faydaları durdurmak amacıyla kullanılmaktadır. Devletler

ekonomik yaptırımları sadece dış politika ve güvenlik hedefleri için değil, aynı zamanda iç politik ihtiyaçlara ve ekonomik baskılara cevap vermek için de kullanılmaktadırlar. Dünyanın büyük güçleri ve BM özellikle ekonomik yaptırımları uluslararası politik amaçlarına ulaşmak için yoğun bir biçimde kullanmışlardır. Askeri araçlar bir ülkenin askeri davranışlarını değiştirmek, bir bölgeyi elde etmek veya savunmak gibi dış politika amaçlarına ulaşmak, bir devletin rejimini veya iç politik yapısını değiştirmek için en etkili yol olarak düşünülse de I. Dünya Savaşı'ndan itibaren ekonomik yaptırımlar savaşa bir alternatif olarak görülmeye başlamıştır.

- Diğer önemli politika değişiklikleri; Bir ülkenin başka bir ülkeyle olan ilişkilerinden dolayı uygulanan yaptırımlardan bahsedilmiştir. Burada amaç yaptırım uygulanan ülkeyi yalnız bırakmak ve yaptırımların aşılmasına engel olarak, daha etkili sonuçlar almak olmuştur.

Ekonomik yaptırımların amaçlarına ek olarak yapılan bir başka sınıflandırma da şu şekildedir. (Hufbauer vd., 2007: 156-157).

1. Birincil amaçlar: Bu doğrultuda uygulanan yaptırımlar genelde hedefin gönderenin isteklerine uygun hale getirilmesi için, kamuya açık bir şekilde uygulanan yaptırımlardır. Yaptırımların birincil amaçlarına ulaşmak en zor olanıdır.
2. İkincil amaçlar: Gönderen ülkenin prestijini veya statüsünü sembolik olarak artırmayı amaçlayan yaptırımlardır. Gönderen ülke hedefin davranışına karşın ahlaki bir açıklama ile uluslararası saygınlığını artırabilir. ABD 1978 yılında Uganda'ya karşı uyguladığı yaptırımları insan hakları ihlali nedeniyle uyguladığını bu amaç doğrultusunda açıklamıştır. Ayrıca ikincil yaptırımlar iç politikadaki çıkar gruplarının duruşuna göre de artırılabilir. Güney Afrika'da yaşanan ırk ayrımcılığı politikasına karşı uygulanan yaptırımların iç politikada destek bulması yaptırımların artmasına neden olmuştur.

3. Üçüncül amaçlar: Uluslararası normları ihlal eden bir ulusu yaptırımlar aracılığıyla cezalandırarak, uluslararası sistemi etkilemek amaçtır. Hedefi veya başka ulusları gelecekte yapacakları kabul edilemez davranışlardan caydırmak için kullanılırlar. ABD 1980’lerin ortasında Libya’ya terörizme verdiği destek ve komşu devletlere müdahalesinden caydırmak için geniş kapsamlı ekonomik yaptırımlar uygulamıştır.

1.3.Ekonomik Yaptırımların Türleri

Yaptırımlar bir devlet tarafından kendi ulusal hukukuna göre uygulanırsa ‘tek taraflı yaptırımlar’ olarak, birden fazla devletin ortak hareketi ile başka bir ülkeye uyguladığı yaptırımlar ise ‘çok taraflı yaptırımlar’ olarak adlandırılır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından uygulanan çok taraflı yaptırımların uluslararası hukuk tarafından meşruiyeti kesin olduğu için bu tür yaptırımların bağlayıcılığı ve etkisi tek taraflı yaptırımları göre daha yüksektir.

Yaptırımları etki alanına göre sınıflandırılırsa “evrensel”, “bölgesel” ve “ülkesel” olarak sınıflandırılır. BM tarafından alınan yaptırım kararları evrensel, Arap Birliği veya OPEC gibi bölgesel kurumlar tarafından alınan yaptırım kararları bölgesel, ülkelerin tek başına aldığı ve uyguladığı yaptırımlar ise ülkesel yaptırımlardır. Ek olarak uygulanan kültürel yaptırımların etki alanları daha dar olurken, askeri, siyasi, diplomatik ve ekonomik yaptırımların etki alanı daha geniş olmaktadır (Yoka,2023: 33).

Bunların yanı sıra yaptırımları pozitif yaptırımlar ve negatif yaptırımlar olarak sınıflandırmak da mümkündür. Özellikle son zamanlarda dış politika müzakerelerinde gittikçe yaygınlaşan pozitif yaptırımlar; belirli politika değişiklikleri veya var olan politikayı izlemeye devam edilmesi karşılığında bir devletin pazarlarına daha fazla erişim imkânı veya devletin dış yardımını artırmayı vaat etmektedir. İran ve BMGK arasında uranyum zenginleştirilmesi konusunda yapılan görüşmelerde pozitif yaptırımlar önemli bir rol oynamıştır.

Negatif yaptırımlar ise belirli bir politikayı uygulamakta veya başarısız olma durumunda faydalı eylemleri engeller veya tehdit edici unsurlar içermektedir. Kern Alexander’a göre ideal bir ekonomik yaptırım her ikisinin karışımı olmalı ve doğru karışımın her durumun koşullarına bağlı olarak değişebileceği göz önünde bulundurulmalıdır (Yoka,2023: 33).

Bunların dışında ekonomik yaptırımları ticari yaptırımlar, finansal yaptırımlar ve akıllı yaptırımlar olarak üçe ayrılmaktadır.

1.3.1.Ticari Yaptırımlar

Ticari yaptırım, genellikle bir ülkenin dış ticaretini etkileyen ve belirli bir politika veya davranışın değiştirilmesini sağlamak amacıyla uygulanan ekonomik önlemlerdir. Bu yaptırımlar, hedef ülkenin ekonomisine zarar vermek ve bu yolla belirli politikalarından vazgeçmeye zorlamak amacını taşımaktadır. Ticari yaptırımların bazı temel özelliklerini beş başlık altında toplamaktadır: (Hufbauer vd., 2007: 91-93).

1. **İthalat veya İhracat Kısıtlamaları:** Bu tür yaptırımlar genellikle belirli ürünlerin ithalatını veya ihracatını kısıtlamayı içermektedir. Bu, hedef ülkenin belirli sektörlerini etkileyerek ekonomik baskı oluşturmayı amaçlamaktadır.
2. **Gümrük Vergileri ve Tarifeler:** Hedeflenen ülkenin ihracatına veya ithalatına ek gümrük vergileri veya tarifeler eklenerek ticaretin maliyeti artırılarak hedef ülkenin ekonomik faaliyetlerini zorlayarak belirli politikalarını gözden geçirmeye teşvik etmeyi amaçlamaktadır.
3. **Mal veya Hizmet Boykotları:** Ticari yaptırımlar, belirli ürün veya hizmetleri boykot etmeyi içermektedir. Bu, hedef ülkenin belirli sektörlerinde talebin düşmesine ve ekonomik zarar görmesine neden olmaktadır.
4. **İşlem Limitleri ve Kısıtlamalar:** Ticari yaptırımlar, belirli finansal işlemleri veya ödeme yöntemlerini kısıtlayarak hedef ülkenin dış ticaretini zorlamayı amaçlamaktadır.
5. **Teknoloji Transferi Kısıtlamaları:** Hedef ülkenin belirli teknoloji veya bilgiye erişimini kısıtlayarak, teknolojik gelişmelerini sınırlar ve ekonomik baskı oluşturmayı amaçlamaktadır.

Ticari yaptırımlar genellikle uluslararası anlaşmalara veya birleşmiş bir uluslar topluluğunun kararlarına dayanmaktadır. Ancak, uygulanmadan önce dikkatlice değerlendirilmeli ve etkileri önceden tahmin edilmelidir.

1.3.2.Finansal Yaptırımlar

Finansal yaptırımlar, genellikle bir ülkenin ekonomisine ve finansal sistemine müdahale ederek belirli bir politika, davranış veya durumu değiştirmeyi amaçlayan ekonomik önlemlerdir. Bu tür yaptırımlar genellikle varlık dondurma, finansal işlemleri kısıtlama veya belirli finansal kurumlarla ilişkileri durdurma gibi tedbirleri içerir. Finansal yaptırımların temel özellikleri: (Hufbauer vd., 2007: 91-93).

Varlık Dondurma: Finansal yaptırımların bir biçimi olan varlık dondurma, hedef ülkedeki belirli kişilerin veya kuruluşların finansal varlıklarının dondurulmasıdır. Bu yaptırım şekli, hedef ülkenin ekonomik kaynaklarına erişimini sınırlayarak belirli politikalarından vazgeçmeye zorlamayı amaçlamaktadır.

Finansal İşlemlerin Kısıtlanması: Hedef ülkedeki belirli finansal işlemleri veya ödeme sistemlerini kısıtlayarak ekonomik baskı oluşturmayı amaçlar. Bu, uluslararası ticareti, para transferlerini veya diğer finansal işlemleri etkileyebilmektedir.

Kredi ve Borçlanma Kısıtlamaları: Hedeflenen ülkenin uluslararası kredi piyasalarına erişimini kısıtlanmasıdır. Bu, ülkenin borçlanma yeteneğini sınırlayarak ekonomik baskı oluşturmayı amaçlamaktadır.

Dış Ticaret Finansmanının Sınırlanması: Hedeflenen ülkenin dış ticaret finansmanını sınırlamak da finansal yaptırımlar arasında yer almaktadır. Bu, o ülkenin ticaret faaliyetlerini zorlayarak belirli politikalardan vazgeçmeye teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

Belirli Finansal Kurumlarla İlişkilerin Durdurulması: Hedef ülkenin belirli finansal kurumlarıyla ilişkileri durdurarak, bu kurumların uluslararası finansal sistemle bağlantılarını kesmeyi amaçlamaktadır.

Olarak sıralanmaktadır.

Finansal yaptırımlar genellikle uluslararası düzeyde ve koordineli bir şekilde uygulanır. Ayrıca, pek çok durumda uluslararası toplumun ortak bir kararı olarak hayata geçirilmektedir. Uluslararası finansal yaptırımlar Soğuk Savaş döneminden itibaren uluslararası ilişkilerde sıklıkla kullanılmıştır.

Özellikle SSCB'nin yıkılmasından beri, uluslararası kurumlar ve ABD tarafından yoğun bir şekilde kullanılan finansal yaptırımların amacı ticaret yaptırımları gibi bir mal veya ürünün alım-satımının yasaklanması değil, ekonomik ve finansal kaynakların kullanımının engellenmesidir. Finansal yaptırımlara maruz kalan ülkeler diğer ülkeler ile finansal ilişkilere giremez. Finansal yaptırımların en yaygın türleri resmi ve kalkınma yardımlarının kesilmesi, kredi veya hibeleri geciktirmek veya reddetmek, mal ve para akışının engellenmesi şeklindedir. Diğer yaptırımlar bir ülkenin halkını da etkilerken, finansal yaptırımlar belli bir gruba, şirkete veya kişilere karşı uygulanır. Hufbauer ve Oegg'e göre bu durum yaptırımların başarıya ulaşma olasılığını artırmaktadır. Finansal yaptırımların uygulanması ile finansal varlıkların tanımlanması ve izlenmesi için uluslararası kara para aklama ile mücadele araçlarında geliştirilen teknik uzmanlık önemli bir yere sahiptir. Finansal yaptırımlar konusunda çok sayıda deneyime sahip olan ABD, 1940 yılından itibaren OFAC(Yabancı Varlıkları Kontrol Ofisi-Office of Foreign Assets Control) vasıtasıyla finansal yaptırımları kontrol etmektedir. OFAC(Yabancı Varlıkları Kontrol Ofisi-Office of Foreign Assets Control), hedeflenen yabancı ülkelere ve rejimlere, teröristlere, uluslararası uyuşturucu kaçakçılarına, kitle imha silahlarının yaygınlaşmasıyla ilgili faaliyetlerde bulunanlara ve ABD'nin ulusal güvenliğini, dış politikasını ve ekonomisini tehdit eden diğer unsurlara karşı ekonomik yaptırımların uygulanmasını yönetir. (Yoka,2023: 37)

1.4.Ekonomik Yaptırımların Etkileri ve Etkililiği

Ekonomik yaptırımların etkileri ve etkililiği karmaşık ve çeşitli faktörlere bağlı olarak değişebilmektedir. Ekonomik yaptırımlar, hedef ülkenin ekonomisi üzerinde doğrudan olumsuz etkiler yaratabilmektedir. İthalat ve ihracatın kısıtlanması, döviz kısıtlamaları ve finansal yaptırımlar ekonomik daralmaya neden olabilmektedir. Sivil halkın geçim kaynakları, işsizlik ve enflasyon gibi ekonomik sorunlarla karşı karşıya kalması etkilerini artırmaktadır.

Yaptırımlar genellikle sivil halkı olumsuz etkiler. Temel ihtiyaçlara erişimde zorluklar yaşanır, sağlık hizmetlerini etkiler ve sosyal hizmetlere ulaşımı zorlaştırır. Yaptırımlar, hedef ülkedeki politikaların değişmesini amaçlamaktadır. Ancak, bu değişim genellikle zaman alır ve kesin sonuç vermeyebilir. Hükümet, yaptırımların neden olduğu ekonomik zorlukları iç politikada dış düşmanlığa dönüştürebilir.

Etkililik bakımından incelenir ise hedef ülkede yaptırımların etkili olabilmesi için ulusal birlik ve dayanışmanın zayıf olması önemli bir faktördür. Halk ve hükümet arasındaki bütünlük, yaptırımların hedefine ulaşmasını zorlaştırır. Yaptırımların etkisi, diğer ülkelerin aynı yaptırımlara katılıp katılmadığına da bağlıdır. Geniş uluslararası destek, yaptırımların daha etkili olmasına yol açar. Yaptırımlar, diğer politika araçları ve diplomatik çabalarla birleştirildiğinde daha etkili sonuçlar verir. Çeşitli araçların birleşimi, hedef ülkede politika değişikliği sağlama olasılığını artırabilir. Yaptırımların etkili olabilmesi için halkın yaptırımların neden uygulandığını ve hükümetin politikalarını anlaması önemlidir. Yaptırım uygulayanlar tarafından halkın bilinçlendirilmesi, yaptırımların etkili olma şansını artırır.

1.5.Yaptırım Teorileri

Yaptırım teorileri, sosyal bilimlerde önem teşkil eden güncel bir konudur. Bu teoriler, yaptırımlar ile bireylerin davranışlarını yönlendirmek ve toplumsal düzeni sağlamak amacıyla kullanılan çeşitli cezalandırma veya ödüllendirme stratejilerini ele almaktadır.

1.5.1. Realist Yaptırım Teorisi

Realist yaptırım teorisi, uluslararası ilişkilerdeki gerçekçi perspektife dayanan bir yaklaşımdır. Bu teori, devletler arasındaki ilişkilerin temelde güç dengesi, çıkarlar ve ulusal güvenlik üzerine kurulu olduğunu savunmaktadır. Politik güç ve ekonomik güç arasında sebep sonuç ilişkisinin varlığını savunan bir teoridir. Bu yaklaşım, devletlerin güç ve çıkarlarının merkezi olduğu bir perspektife dayandığı için uluslararası ilişkilerde yaygın olarak kabul edilen bir yaklaşımdır.

Küresel siyasi sahnenin sert atmosferinde, uluslararası toplumun aktörleri birbirlerinin niyetlerinden veya tercihlerinden tam olarak emin olamadıkları için birbirlerine yönelik yaptırımlar uygulamak, hatta yaptırım tehditleri savunmak stratejik bir gereklilik haline gelmiştir. Bu durum, aktörlerin birbirleri hakkında eksik bilgiye sahip olmalarının bir sonucudur. Realist teori tarafından bir oyun olarak tanımlanan uluslararası toplum ilişkilerinde, bilgi eksikliğinden dolayı siyaset oyununun sonu belirsizdir. Bu nedenle, yaptırım uygulamanın yanı sıra yaptırımla tehdit etmek de bir güç göstergesidir. Tam tersi bir durumda, yani aktörlerin birbirleri hakkında tam bilgi sahibi oldukları varsayıldığında, yaptırım uygulanmasına gerek olmayacaktır. Çünkü yaptırım uygulama niyetindeki ülke sonucun başarılı olup olmayacağını öngörebilecektir. Eğer

başarılı olunacağı öngörülüyor ise bu durumda yaptırımları sadece tehdit olarak öne sürecektir. Ayrıca yine tam bilgiye hakim olan karşı taraf da kaybedeceğini öngörerek tehdit karşısında politikasını değiştirecektir. Böylece yaptırımların hiçbir şekilde hayata geçirilmesine gerek kalmayacaktır (Tuğlu,2023:17).

1.5.2. Liberal Yaptırım Teorisi

Liberal yaptırım teorisi, savaşı irrasyonel bir yöntem olarak görmektedir. Bu nedenle, uluslararası ticaretin devam ettiği ve karşılıklı bağımlılığın söz konusu olduğu bir dünyada, hedeflenen duruma ulaşmak için savaşa başvurmak yerine ekonomik yaptırımları kullanma yolunu önerir. Liberalizmin öncülerinden Kant'ın demokratik barış teorisine göre, savaşın yıkıcılığı, yüksek maliyetleri, askeri hizmetlerin ve harcamaların getirdiği zorluklar, ticareti olumsuz etkileme potansiyeli gibi sebeplerle toplumlar, liderlerini ekonomik yaptırımları tercih etmeye teşvik edecektir. (Acar, 2019:22).

Liberal teorinin temel amaçlarından birisi serbest ticaretin, kapitalizmin yaygınlaştırılması ve liberal ülkeler arasında güçlü ticaret bağlarının kurulduğu serbest pazara dayalı bir ekonomik sistem inşa etmektir (Meiser, 2017: 24). Serbest ticaret, hem ülke içerisinde hem de ülkelerin arasında korumaların ve kısıtlamaların kaldırılmasını gerektirir (Acar, 2019: 22).

Bu durumda, bir devletin ekonomik nedenlerle başka bir ülkeyi cezalandırmak amacıyla gerçekleştirdiği müdahalelerin, liberal teori perspektifinden olumsuz bir şekilde değerlendirilebileceği belirtilebilir. Ancak, yaptırımların savaşın aksine daha barışçıl bir çözüm oluşturması, liberal teorinin olumlu bir açıdan bakılabileceği bir tarafı temsil eder. Liberalizmin devlet içinde bireylerin daha fazla özgürlüğe sahip olması için devletin küçültülmesi gerektiği argümanları, ilk etapta uluslararası ilişkilere odaklanmamış olsa da, zamanla bu alanda da etkili olmuştur. Gelişmiş liberaller, devletin gelişmesiyle birlikte devletler arası ilişkilerin de iyileşeceğini savunarak ilerleme kavramına vurgu yapmışlardır. Liberal barış olarak adlandırılan bu yaklaşım, demokratik devletlerin birbirleriyle savaşmayacağı üzerine kuruludur (Sharp, 2018: 46-48). Çatışmaların hiç yaşanmaması, liberal barış kavramına göre sağlanabilir bir şey olduğundan bu durumda yaptırımlara da hiç ihtiyaç duyulmayacaktır (Baran,2022: 14).

Liberal teorinin genel bakış açısı çerçevesinde, devletlerin liberalleşmesinin barışçıl ilişkileri de beraberinde getireceği beklenir. Bu teoriye göre, liberalleşmenin bir parçası olarak

ticaretin serbestleşmesi, devletler arasında karşılıklı artan iş birliği ve ekonomik ortaklıkların oluşmasına yol açacaktır. Bu bağlamda ekonomik yaptırımlara duyulan ihtiyaç azalabilir, çünkü devletler arasındaki bu güçlü ekonomik ilişkiler, çatışmadan kaçınmalarını teşvik edecektir.

1.5.3.Kamu Tercihi Teorisi

Bu teori, özellikle demokratik sistemlerde hükümetin nasıl kararlar aldığı, vergi politikaları, kamu harcamaları, kamu malları ve halkın refahına yönelik politikalar gibi konuları ele almaktadır. Kamu tercihi teorisi, bireylerin ve grupların farklı tercih ve çıkarlarını nasıl dikkate alabileceğimizi ve toplumun genel çıkarlarına nasıl ulaşabileceğimizi anlamak için matematiksel ve ekonomik modelleri kullanmaktadır (Mueller,2010:1).

Kamu Tercihi Teorisi 1950 ve 60'lı yıllarda Amerika Birleşik Devletleri(ABD)'de siyasal süreçleri eleştiren bir düşünce olarak ortaya çıkmıştır. Kamu tercihi teorisi iki önemli düşünce okulu etrafında şekillenmiştir. Bunlar James Buchanan ve Gordon Tullock tarafından temsil edilen “Virginia Okulu” ile Antony Downs ve George Stigler’in temsil ettiği “Chicago Okulu”dur. Kamu tercihi yaklaşımının temelinde neo-klasik iktisatçıların “Piyasa Başarısızlığı Teorisine” karşılık geliştirdikleri “Devletin Başarısızlığı” teorisi vardır. Kamu Tercihi Teorisyenleri devletin başarısızlığında keynesçi iktisadi anlayış doğrultusunda hareket eden akademisyenler, bürokratlar ve politikacılar önemli bir yere sahip olduğunu belirtmektedirler (Çoban,2003:76–78). Çünkü Keynesçi iktisat, devletin ekonomiye aktif müdahalesini öngörmektedir. Dolayısıyla bu müdahaleci devlet anlayışı kamu sektörünün zaman içerisinde büyümesine yol açmıştır (Taban, Kara,2006:14– 15). Keynesyen iktisadi politikaları eleştiren kamu tercihi teorisyenleri öz olarak kamu tercihi teorisini; piyasa dışı karar alma mekanizmasının ekonomik analizi veya basitçe ekonomi biliminin politika bilimine uygulanması olarak tanımlamaktadır (Mueller,2010:1).

Buchanan, Kamu Tercihi Teorisi’ni şu şekilde ifade etmektedir: “Kamu Tercihi Teorisi, esas olarak ekonomi teorisinde oldukça ayrıntılı analizler için geliştirilmiş araç ve metotları içine almakta ve bunları politik sürece ve kamu sektörüne uygulamaktadır. Siyasal karar alma sürecinde rol alan kimselerin, örneğin seçmenlerin, politikacıların ve bürokratların davranışlarını gözlemlediğimiz veya gözlemleyeceğimiz sonuçların bileşimi ile ilişkilendirmeye çalışmaktadır (Aktan,1990:38).

1.5.4.Neo-Weberyian Yaptırım Teorisi

"Neo-Weberyian Yaptırım Teorisi," sosyoloji ve ceza hukuku alanında kullanılan bir teoridir ve Max Weber'in sosyolojik yaklaşımını temel almaktadır. Bu teori, suç ve ceza ile ilgili olguları açıklamaya çalışırken Weber'ın toplumsal eylem teorisini ve güç ilişkilerini temel almaktadır.

Bu teori, ceza adalet sistemindeki güç dinamiklerini ve sosyal kontrol mekanizmalarını inceleyerek suç ve cezayı anlamaya çalışır. Weber'ın "otorite" kavramına vurgu yapar ve ceza sistemini bu otorite ilişkileri çerçevesinde analiz eder. Neo-Weberyian Yaptırım Teorisi, devletin ve diğer otoritelerin nasıl suç ve cezayı tanımladığını, sınıflandırıldığını ve uyguladığını anlamak için sosyal yapı, kültürel faktörler ve güç dinamiklerini dikkate alır. Bu teori, suç ve ceza konularında toplumsal eşitsizlik, güç dengesizlikleri ve sosyal kontrol mekanizmalarının rolünü anlamaya çalışırken, toplumun cezalandırma süreçlerini eleştirel bir bakış açısıyla inceler.

Neo-weberyianizmin yükselişi ise 2000'li yıllara rastlamaktadır. Nitekim, devletin 70'li yılların sonlarından itibaren, neo-liberal akımın etkisiyle özellikle ekonomi ve finans alanında giderek küçülmesi ve devamındaki yıllarda yaşanan kriz tecrübeleri ile devleti bu kadar küçültmenin aslında doğru olmadığı düşüncesi sonucu devlet anlayışının yeniden güçlenmesi gerektiği konusu üzerinde durulmaya başlanmıştır (Tuğlu,2023:21). Neo-Weberyian Devleti anlamak için, kuram ve uygulama düzeyinde iki temel kavram önemlidir. Bunlardan biri Yeni Kamu İşletmeciliği (YKİ), diğeri ise kamu yönetimi reformlarıdır. Christopher Pollitt ve Geert Bouckaert tarafından Kıta Avrupası'ndaki kamu yönetimi reformlarını açıklamak için geliştirilen bu yaklaşım, kamu yönetimi reformlarının genel çerçevesinin YKİ ile belirlendiği fikrine karşı gelmektedir.

Bilindiği gibi, YKİ, neoliberal devlet ve ekonomi anlayışı çerçevesinde kamu yönetimini klasik Weberci bürokratik yaklaşımın karşısında konumlandırmakta, işletmecilik tekniklerinin kamu yönetiminde uygulanmasını savunmaktadır (Çiner ve Olgun, 2015: 206).

1.6. Dış Politika Aracı Olarak Ekonomik Yaptırımlar

Ülkeler, dış politikalarını çeşitli araçlar kullanarak yönlendirirler. Diplomasi, askeri güç kullanımı ve çeşitli yaptırım mekanizmaları bu araçlar arasında yer alır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında, devletlerin askeri gücünün maliyetleri ve riskleri konusundaki genel

görüşlerinde değişiklikler olmuştur. Bu değişim, yaptırımların önemini artırmış ve devletlere yeni bir dış politika perspektifi sunmuştur.

Soğuk Savaş dönemindeki Kore ve Vietnam gibi deneyimlerin ardından, Afganistan ve Irak örnekleri devletleri, askeri gücün geleneksel kullanımını sorgulamaya itmiş ve yaptırımları öne çıkarmıştır. Yaptırımlar, devletler için diplomasi ve askeri güç arasında denge sağlayabilen, hatta bazen askeri araçların yerine geçebilen önemli bir unsurdur.

Uluslararası ilişkilerde aktörler, özellikle güvenliklerine yönelik bir tehdit algıladıklarında, diğer aktörlerin davranışlarının bir veya daha fazla yönünü değiştirmeye ikna etmek için farklı dış politika araçları kullanmaktadırlar. Yaptırımlar yüzyıllardır dış politika aracı olarak kullanılmakta ve politika yapıcılar yaptırımların hem “araçsal” hem de “sembolik” birden çok amacı olabileceğini bilmektedirler (Eland, 2018). Literatür incelendiğinde, politika yapıcıların, karar alıcıların ve araştırmacıların dikkati genellikle hedef ülkenin kapasitelerine “saldırmayı”, “zarar vermeyi” veya başka bir şekilde “azaltmayı” amaçlayan askeri güç veya ekonomik yaptırımlar gibi dış politika araçlarına odaklandığı ve teşvikler, ödüller angajman stratejilerinin göreceli olarak geri planda kaldığı görülmektedir (Haass ve O’Sullivan, 2001; Selden, 1999).

İKİNCİ BÖLÜM

RUSYA’YA UYGULANAN KÜRESEL EKONOMİK YAPTIRIMLAR VE TÜRKİYE

2.1.Rusya'ya Uygulanan Yaptırımlar ve Ambargolar

Rusya, son yıllarda bir dizi diplomatik olay ve politika nedeniyle birçok ülke tarafından yaptırımlarla karşılaşmıştır. Bu durum, hem Rusya'nın ekonomisini etkilemiş hem de küresel diplomasi üzerinde önemli bir etki yaratmıştır. Rusya'ya karşı uygulanan bu yaptırımların temel nedenleri olarak Ukrayna-Kırım krizi, Suriye krizi ve siber saldırılar ve casusluk faaliyetleri sıralanabilir. Batı'nın taleplerini reddeden Rusya, özellikle Kırım ve Ukrayna'nın doğusundaki olaylarla ilgili olarak ABD tarafından yaptırımlarla karşılaşmıştır. Bu yaptırımların temel amacı, Rusya'yı uluslararası alanda izole etmektir. ABD yönetiminin güçlü baskısıyla ekonomik kayıplara neden olacak yaptırımlara AB ülkeleri, G-7 ülkeleri (İngiltere, Almanya, İtalya, Kanada, ABD,

Fransa ve Japonya) ve diğer ortak ülkeler (ABD ve AB) da katılmıştır. AB politikacılarının talebi üzerine Rusya dünyanın önde gelen G8'ler grubundan çıkarılmıştır ('Russia out G-8', 2016).

2.2.Rusya-Ukrayna Savaşı ve Yaptırımlar

Rusya'nın 2014 yılında Kırım'ı ilhak etmesi ve Ukrayna'ya müdahalesi, birçok Batılı ülkenin Rusya'ya karşı yaptırımlar uygulamasına yol açmıştır. Ukrayna'daki sıcak çatışma ve ardından uygulanan yaptırımlar, Rusya ile AB arasındaki ilişkilerde ciddi bir gerginliğe neden olmuştur. Tarih boyunca, enerji alanında AB'nin en önemli iş partnerlerinden biri olan Rusya, bu çatışma ve yaptırımların etkisiyle bu stratejik ortaklığını kaybetme riskiyle karşı karşıya kalmıştır.

2.2.1.Rusya'ya Yaptırım Uygulayan Kuruluşlar

Rusya'ya yaptırım uygulayan birkaç önemli uluslararası kuruluş ve ülke bulunmaktadır. Bunlar arasında:

Avrupa Birliği (AB): AB, Rusya'ya Ukrayna krizi ve Kırım'ın ilhakı nedeniyle bir dizi yaptırım uygulamıştır. Bu yaptırımlar arasında ekonomik kısıtlamalar, seyahat yasağı ve varlık dondurma gibi tedbirler bulunmaktadır.

ABD (Amerika Birleşik Devletleri): ABD, Rusya'ya yönelik bir dizi yaptırım uygulamıştır. Bu yaptırımlar arasında ekonomik yaptırımlar, enerji sektörüne kısıtlamalar, varlık dondurma ve vize yasağı gibi tedbirler bulunmaktadır.

Kanada: Kanada, Rusya'ya yönelik ekonomik yaptırımlar uygulamış ve özellikle enerji, finans ve savunma sektörlerine kısıtlamalar getirmiştir.

Norveç: Norveç, Rusya'ya yönelik yaptırımlar arasında enerji sektörüne kısıtlamalar, savunma ekipmanları satışlarına sınırlamalar ve teknoloji transferine yaptırımlar bulunmaktadır.

Avustralya: Avustralya, Rusya'ya ekonomik yaptırımlar uygulamış ve özellikle enerji, finans ve savunma sektörlerine kısıtlamalar getirmiştir.

Japonya: Japonya, Rusya'ya yönelik ekonomik yaptırımlar uygulamış ve özellikle enerji ve finans sektörlerine kısıtlamalar getirmiştir. (Medyascope. 2022).

Bu yaptırımlar, genellikle Rusya'nın Ukrayna'daki krize müdahalesi, Kırım'ın ilhakı ve Suriye'deki rolü gibi uluslararası politika ve güvenlik konularıyla ilgili eylemlerine tepki olarak ortaya çıkmıştır.

2.3.Rusya-Ukrayna Savaşı Sonrası Uygulanan Yaptırımlar

Ukrayna ile Rusya arasındaki çatışmanın patlak vermesi ve Kırım'ın ilhakı sonrasında, uluslararası toplum tarafından Rusya'ya karşı çeşitli yaptırımlar uygulanmıştır. Bu yaptırımlar, politik gerilim, toprak ihlali ve uluslararası hukukun ihlali gibi nedenlerle ortaya çıkmıştır. Türkiye, bu süreçte diplomatik dengeleri gözeterek kendi konumunu belirlemiştir. Türkiye bu durumda taraf olmaktan kaçınmış daha çok arabulucu ve diyalog tarafında bulunmaya çalışmıştır.

Türkiye, çatışma başladığında tarafsız bir pozisyon benimsemiş ve diplomatik çabalarla çözüm arayışına girmiştir. Türkiye, Ukrayna ile olan tarihi ve kültürel bağları gözetirken, aynı zamanda Rusya ile de olan ekonomik ve enerji ilişkilerini dengede tutmaya çalışmıştır. Türkiye, Ukrayna ile olan güçlü tarihi bağlarına rağmen Rusya ile olan ekonomik ve enerji ilişkilerini sürdürmüştür. Bu denge politikası, Türkiye'nin enerji ihtiyaçlarını karşılama ve ekonomik çıkarlarını koruma amacını taşımış ve başarılı olmuştur. Türkiye, çatışmanın çözümü için diplomatik çabalar harcamış ve tarafları barışçıl bir diyalog masasında bir araya getirmeye çalışmıştır. Türkiye'nin bölgesel bir güç olarak aldığı bu diplomatik rol, uluslararası toplum tarafından da takdirle karşılanmıştır. Ancak, Türkiye'nin bu denge politikası, hem Rusya hem de Ukrayna ile olan ilişkilerinde bazı zorlukları da beraberinde getirmiştir. Türkiye, bölgedeki bu çatışma ve yaptırımların etkilerini dikkatlice değerlendirerek, hem diplomatik çözümlere katkı sağlamaya hem de ulusal çıkarlarını korumaya çalışmaktadır.

Rusya, Türkiye için hem ithalat hem de ihracatta kilit bir ortaktır. Bu iki ülke arasındaki ekonomik ilişkiler, ticaret, tarım, enerji, turizm, inşaat, sanayi ve diğer çeşitli ekonomik boyutları içermektedir. Türkiye'nin, Rusya ve Ukrayna ile olan toplam ticaret hacmi 40 milyar doları aşarak önemli bir ekonomik işbirliğine işaret etmektedir. Savaş öncesinde Türkiye'nin buğday ithalatının yüzde 80'e yakını Rusya (%65) ve Ukrayna'dan (%15) gelmekteydi. Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu (EPDK) verilerine göre Türkiye'nin yıllık doğal gaz tüketiminin yüzde 35-40'ı Rusya'dan ithal ediliyor. Türkiye ekonomisi, Rusya-Ukrayna savaşı ile daha da derinleşen enerji ve gıda krizlerinden fiyat ve ürünlerin ithalatında kesintiler anlamında etkilenme ihtimali halen mevcuttur.

Türkiye'ye her yıl gelen her dört turistten birinin Rusya ve Ukrayna'dan geldiği düşünülürse turizm gelirleri de savaştan etkilenme durumundadır.

Ukrayna ile yapılan savunma sanayi alanındaki ortak projeler ve Türk inşaat şirketlerinin Rusya'daki faaliyetleri de krizden sonra bazı sorunlar ile karşılaşmıştır. Rusya-Ukrayna krizinin Türk şirketleri için açtığı fırsatlara ise Rusya piyasasında yabancı (genelde Batılı) şirketlerin çekilmesi ile oluşan boşluğu çeşitli sektörlerde yatırım ve ticaret ile doldurma fırsatını dâhil edebiliriz.(Demir ve diğerleri, 2022:23)

2.3.1.Rusya'nın Uluslararası Bankacılık Sisteminden Çıkarılması

Rusya'nın Ukrayna'yı işgali sonrasında uygulamaya konulan yaptırımların başında Rusya'nın uluslararası bankacılık sisteminden çıkarılması olmuştur. Avrupa Komisyonu, Fransa, Almanya, İtalya, Kanada ve ABD'nin, belirli Rus bankalarını uluslararası ödeme ağı SWIFT (Bankalararası Finansal Telekomünikasyon Derneği) sisteminden çıkarma kararı aldığını duyurmuştur.

Yapılan açıklamada Rusya Merkez Bankası'nın uygulanacak yaptırımların etkisini azaltmak için uluslararası rezerv biriktirmesini önlemek açısından kısıtlayıcı önlemler alınacağı da belirtilmiştir. Uluslararası bankalarla işlemlerin sınırlandırılması, Rus ekonomisinin küresel finansal ağlara erişimini zorlaştırmıştır. Uluslararası finansal sisteme olan bağlılık azaldıkça, Rus rublesi değer kaybetmiştir. Rus rublesi devalüasyonla karşı karşıya kalmıştır. Yabancı yatırımcılar, finansal sisteme güvenin azalması nedeniyle Rusya'ya olan yatırımlarını durdurma seviyesine getirmiştir.

Rusya'nın uluslararası bankacılık sisteminden çıkarılması, enerji sektöründeki işlemleri ve anlaşmaları olumsuz etkilemiş, bu durum Rusya'yı enerji piyasasında ikili ulusal para biriminin geçerli olduğu anlaşmalar yapmaya itmiştir.

2.3.2.Rusya'ya Uygulanan Seyahat Yasakları

Ukrayna'nın işgali sonrasında devreye giren bu yaptırım Rusya için kendi vatandaşlarının doğrudan etkilendiği yaptırımlar arasındadır. Yaptırım uygulayan devlet, kurumlar ve Rusya, çeşitli nedenlerle bir dizi ülkenin vatandaşlarına yönelik seyahat yasakları uygulamış ve

bu durum hem diplomatik gerginliklere yol açmış hem de turizm endüstrisi üzerinde etkiler yaratmıştır (Medyascope, 2022). Bu yasaklara örnek verirsek;

- AB tarafından Rusya'ya ait veya Rusya kontrolündeki tüm uçaklara hava sahası kapatılmıştır.
- ABD tarafından hava sahası, tüm Rus uçuşlarına kapatılmıştır.
- İngiltere tarafından Rusya'nın kamuya ait havayolu Aeroflot ve Rus özel jetleri, İngiliz hava sahasından men edildi. Tüm Rus gemilerinin ve yatlarının İngiliz limanlarına girişi yasaklanmıştır.
- İsviçre, AB'nin Rusya'ya uyguladığı tüm yaptırımları onayladı. İsviçre hava sahası, diplomatları taşıyan uçuşlar dışında tüm Rus uçuşlarına kapatıldı. Rus vatandaşları için İsviçre'ye vizesiz girişe izin veren anlaşma askıya alınmıştır.
- Kanada tarafından Kanada hava sahası, Rus uçuşlarına kapatılmıştır.
- Japonya tarafından Vladimir Putin'i de kapsayan belirli Rus kişi ve kurumların vizeleri iptal edilmiştir.
- Avustralya, Putin ve Dışişleri Bakanı Lavrov'u da içeren beş Rus hükümet üyesine ve sekiz Rusya Güvenlik Konseyi üyesine seyahat kısıtlamaları uyguladı ve bu kişilerin malvarlıklarını dondurmıştır.
- Dünyanın en büyük üç gemi taşımacılığı şirketi Maersk, MSC ve CMA CGM artık Rusya varışlı siparişlerin alınmayacağını duyurmuştur.
- Önde gelen uçak üreticileri Boeing ve Airbus, Rusya'ya uçak parçaları ihracatını durduracağını belirtmiştir.

2.3.3.Global Markaların Rus Pazarından Çıkışları

Uluslararası markaların Rus pazarından çıkmaları, tıpkı seyahat yasakları gibi temelde Rus halkını hükümet yetkililerine karşı politik yapma amacı taşımaktadır. Böylece vazgeçilmesi istenen politikalara karşı halk Rus hükümeti baskı oluşturma ihtimali mevcuttur. Bu yaptırımlara örnek verirsek;

- BBC, Rusya'ya ürün satışını sonlandırmıştır.
- Visa, Mastercard ve American Express gibi kredi kartı şirketleri, faaliyetlerini Rusya'da sona erdirmiştir.

- UPS, FedEx ve DHL gibi uluslararası kargo şirketleri, Rusya'ya yönelik gönderileri durdurma kararı almıştır.
- Volkswagen, Rusya'da araba üretimini durdururken; Volvo ve Scania ise Rusya'ya yönelik araç satışlarını askıya almıştır.
- Maersk, MSC ve CMA CGM, bundan sonra Rusya varışlı sipariş almamaya karar verdiklerini açıklamışlardır.
- Shell, ExxonMobil ve BP gibi petrol şirketleri, Rusya'dan çekileceklerini duyurmuşlardır.
- Samsung, Nokia, Panasonic, Yamaha Motor, Dell, Canon ve Ericsson gibi büyük teknoloji şirketleri, Rusya'ya yönelik satışlarını durdurma kararı almışlardır.
- Google, Russia Today'i (RT) internet sitesini arama sonuçlarından kaldırmış ve Rusya'daki operasyonlarını durdurmuştur.
- Google'ın çevrimiçi ödeme sistemi Google Play, Rusya'da kullanımı sınırlandırmıştır.
- Apple, Rusya'daki tüm ürün satışlarını durdurdu ve çevrimiçi ödeme sistemi Apple Pay'ın kullanımı sınırlandırmıştır.
- Apple, RT ve Sputnik gibi uygulamaları uygulama mağazası AppStore'dan kaldırmıştır.
- ABD'nin en büyük elektronik çip üreticilerinden olan Intel ve AMD'nin yanı sıra Güney Koreli Samsung ve Tayvanlı TSMC Rusya'ya tüm çip arzını durdurmuştur.
- Global oyuncak şirketi LEGO, Rusya'daki operasyonlarını durdurmuştur.
- Nike Rusya'daki mağazalarını kapatma kararı alırken H&M grubu ise ülkede tüm satışlarını durdurmuştur.
- IKEA da Rusya'daki mağazalarını kapatma kararı almıştır.
- Meta şirketi, Avrupa Birliği'nde Rus medya kuruluşları RT ve Sputnik'e erişimi kısıtlamıştır.
- Netflix, Rusya'daki bütün hizmetlerini durdurmuştur.

Bu örnekler global markların sadece bir kısmını oluşturmaktadır (Medyascope, 2022). Rusya'nın politik duruşu ve uygulamalarına göre günümüzde de halen markalar Rusya'ya karşı yeni yaptırımlar uygulamaktadır.

2.3.4.AB'nin Yaptırım Paketleri

Avrupa Birliği (AB), Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısına karşı önlem olarak çeşitli yaptırım paketlerini devreye sokmuştur. Bu yaptırımlar, ticaret, finans, enerji, sanayi, teknoloji, ulaşım, çift kullanımlı ürünleri ve lüks malzemeler gibi geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Ayrıca, bir takım Rus bankaları uluslararası ödeme sistemi SWIFT'ten çıkarılmıştır.

AB, Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısına karşı en son uygulanan yaptırım paketi, askeri ve endüstriyel kompleksi destekleyen 29 yeni kuruluşun eklenmesini, nadir toprak elementleri, termal kameralar, elektronik bileşenler gibi belirli ürünlerin ihracatının kısıtlanmasını içermektedir. Bu ürünler arasında insansız hava araçlarına yönelik motorlar, servomotorlar, lityum piller ve termostatlar yer almaktadır. Savunma ve güvenlik sektörüne katkı sağlayabilecek ürünlerin ihracatı sınırlamak ve yeni ithalat yasaklarının uygulanması getirilen yeni yaptırımlardandır. Ayrıca, elmas ticaretinin yasaklanması ve petrol tavan fiyat uygulaması da yeni paketin içerisinde (Bloomberg, 2023).

Yeni yaptırım paketi ile birlikte, Rus vatandaşlarına kripto varlık cüzdanları, hesaplar veya saklama hizmetleri sağlayan kuruluşların yönetiminde yer alma yasağı getirilmiştir. AB'de bulunan Rus vatandaşlarına ait kuruluşlar, AB dışına fon transferi yapmadan önce bildirimde bulunmak zorunda kalacaklardır.

AB Komisyonu Başkanı olan Ursula von der Leyen, yaptırımların etkili bir şekilde uygulanmasının kritik olduğunu belirtmiş ve oligarkların yaptırımlardan kaçmaya çalışmalarını engellemek için adımlar atacaklarını vurgulamıştır. Ayrıca, AB ülkelerinin Rusya Merkez Bankası'nın dondurulmuş varlıklarını gözden geçirerek, bu varlıkların Ukrayna'nın yeniden inşasını finanse etmek için kullanılıp kullanılmayacağını değerlendireceklerini ifade etmişlerdir (Bloomberg, 2023). AB'nin Rusya'ya yönelik yaptırımları geniş bir yelpazede etkili olmakla birlikte, bu yaptırımların uygulanması ve etkinliği, uluslararası siyaset ve ekonomi üzerinde belirgin bir etkiye hiç kuşkusuz sahip olacaktır.

2.3.5.Rusya'ya Uygulanan Enerji Ambargoları

Rusya'ya uygulanan enerji ambargoları, Avrupa Birliği (AB) ve diğer bazı ülkelerin, Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısına yanıt olarak enerji sektöründe uyguladığı kısıtlamalardır. Bu ambargolar, özellikle petrol ve doğal gaz ithalatını hedef alarak Rusya'nın enerji gelirlerini azaltmayı amaçlamaktadır.

AB, 2022 yılında Rusya'dan doğal gaz ithalatını önemli ölçüde azaltmış, bu oran yüzde 50 civarından yüzde 24.6'ya gerilemiştir. Rusya'dan gelen enerji ithalatı, 2022'nin ilk üç çeyreğinde 156.2 milyon tona düşmüştür. Aynı zamanda, AB'nin enerji ithalatındaki Rusya'nın payı ticari olarak da azalmıştır. 2017-2021 yıllarında AB'nin doğal gaz ithalatındaki Rusya'nın payı yüzde 35 iken, bu oran 2022'de yüzde 20'ye düşmüştür.

Rusya-Ukrayna Savaşı'nın etkisiyle, hidrojen ve ilgili teknolojilere yönelik yatırımlar önemli ölçüde artmış, sektöre yılda 133 milyar dolarlık bir yatırım öngörülmüştür. Hidrojenin, özellikle doğal gaz ve petrolle yoğun olarak kullanılan endüstrilerde kilit bir rol oynayacağı öngörülmektedir. Rusya'nın ham petrol ve petrol ürünleri için uygulanan yasaklar ve tavan fiyat politikası, ülkenin günlük enerji gelirlerinin 280 milyon Euro azalmasına neden olmaktadır.

Enerji ve Temiz Hava Araştırma Merkezi (CREA) 'nın verilerine göre, tavan fiyatın düşürülmesi ve ambargonun güçlendirilmesi gerekliliği vurgulanmaktadır. Rusya, enerji ihracatını Asya pazarına yönlendirerek özellikle Çin ve Hindistan'a odaklanmıştır. Rus petrolünün satış fiyatına getirilen tavan kısıtlamalarına rağmen, Rusya'nın 2023 yılında petrol ve gaz gelirlerinin yaklaşık 88 milyar Euro olması beklenmektedir.

Enerji krizinin etkilerini en aza indirebilmek amacıyla AB, önceden planlanandan çok daha önce gelecek birkaç on yıla yayılan temiz enerji kaynaklarına yönelme programını hızlandırarak kısa vadeli önlemleri devreye almıştır. Aynı zamanda, doğrudan hane halkalarını tehdit eden ve acil çözüm gerektiren enerji tedarik sorunlarıyla başa çıkabilmek için Rusya dışındaki ülkelere petrol ve doğalgaz ithalatını artırma, LNG gibi alternatif kaynaklara yönelme, iç kısıtlamalara ve tavan fiyat uygulamalarına başvurma gibi bugünü kurtarmaya yönelik çözümleri uygulamaktadır.

Ancak, bu çözüm arayışlarının gerçek ve kalıcı bir normalleşmeyi sağlamak için yeterli olmadığı açıktır. Sonuç olarak, yaptırım ve ambargolar savaşı sona erdirmeye konusunda beklenen etkiyi ortaya koymamış ve AB, savaşan taraflar arasında en büyük zararı gören taraf olmuştur. Rusya'nın Birlik üyesi ülkeler için en avantajlı enerji tedarikçisi olduğu gerçeği de göz önüne alındığında, Batı ittifakının en azından AB çıkarları açısından kısmen de olsa geri adım atarak politika değişikliğine gitmek zorunda olduğu söylenebilir. Bu sayede savaşın sonlanmasını önlemek ve tüm taraflar üzerindeki doğrudan ya da dolaylı olumsuz etkilerini durdurmak mümkün olabilecektir.(Battır ve Yiğittepe,2023: 568)

Bu enerji ihracatındaki değişiklikler, savaşın başladığı ilk günlerden itibaren sürekli bir zorlanmaya neden olmuştur. AB'nin Rus petrolüne uyguladığı ambargo ve tavan fiyat politikası, Moskova için zorlayıcı olmakla birlikte, Batı için de kolay bir karar değildir.

2.3.6.Tahıl Koridoru

Tahıl Koridoru, dünyanın önde gelen tahıl ihracatçılarından biri olan Ukrayna'nın tarım ürünlerinin güvenli bir şekilde dünya pazarlarına ulaşmasını sağlamak için kurulan bir girişimdir. Bu girişimin amacı, Ukrayna'nın Karadeniz üzerinden tahıl ihracatını kolaylaştırmak ve böylece küresel gıda güvenliğine katkıda bulunmaktır.

2022'de başlayan Rusya-Ukrayna savaşı, Ukrayna'nın tarım ürünlerinin ihracatını büyük ölçüde engellemiştir. Bu durum, dünya genelinde gıda tedarik zincirlerinde önemli aksamalara neden olmuştur. Ukrayna, dünyanın en büyük buğday ve mısır üreticilerinden biri olduğu için, bu ihracat engelleri küresel gıda güvenliği için ciddi bir tehdit oluşturmaktaydı. Bu sorunu çözmek için Türkiye ve Birleşmiş Milletler'in ara buluculuğunda, Rusya ve Ukrayna arasında bir anlaşma sağlanmıştır.

Bu anlaşma, Karadeniz üzerinden güvenli bir tahıl ihracat koridorunun kurulmasını içermektedir. Anlaşmanın temel amacı, savaşın getirdiği engelleri aşarak Ukrayna'nın tahıl ihracatını sürdürebilmesini sağlamaktır. Anlaşma kapsamında, Ukrayna limanlarından çıkan gemilerin güvenliği garanti altına alındı ve bu gemilerin dünya pazarlarına ulaşmaları sağlandı. Bu girişim, Ukrayna'nın tarım ürünlerini dünya pazarlarına ulaştırmasına imkan tanıyarak, küresel gıda krizinin hafifletilmesine önemli bir katkı sağlamıştır. İstanbul'da kurulan Ortak Koordinasyon Merkezi, bu limanlardan gelen veya bu limanlara giden tüm ticaret gemilerinin güvenli geçişini

koordine etmekle görevli bir merkezdir. Merkez, tüm tarafların temsilcilerinden oluşmaktadır ve bu temsilciler, limanlar arası ticaretin sorunsuz yönetilmesinden sorumlu bir birimden oluşturmaktadır.

Böylelikle tahıl koridorunu kullanan gemilerin kargolarının Türkiye tarafından oluşturulan noktalarda Rusya'nın da katılımıyla denetlenmesi sağlanmıştır. Böylelikle Ukrayna'ya yük almaya gidecek kargo gemilerinin silah ve askeri malzeme taşımasının engellenmesi sağlanarak Rusya'nın bu husustaki çekinceleri giderilmiştir. İlk aşamada Ukrayna, dünya pazarlarına yaklaşık 25 milyon ton buğday sevkiyatı yapmayı planlarken Rus lider Vladimir Putin ise ülkesinin 2022 sonuna kadar yaklaşık 50 milyon ton buğday ihraç edebileceğini ifade etmiştir.(Acer,2023: 10)

Tahıl Koridoru, dünya genelinde gıda fiyatlarının dengelenmesine yardımcı oldu ve gıda güvenliği açısından kritik bölgelerdeki kriz riskini azalttı. Ayrıca, bu anlaşma sayesinde Ukrayna ekonomisinin bir kısmını savaşın etkilerinden korumak mümkün oldu. Bu anlaşmanın sürdürülmesi ve geliştirilmesi, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki gıda güvenliği açısından büyük önem taşımaktadır. Ukrayna'nın buğday ve mısır üretimi, bu ülkeler için hayati bir gıda kaynağıdır. Bu nedenle, Tahıl Koridoru'nun devamı, küresel gıda güvenliğinin sağlanması açısından kritik bir rol oynamaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RUSYA'YA UYGULANAN YAPTIRIMLARIN TÜRKİYE EKONOMİSİNE ETKİSİ

3.1.Rusya-Türkiye Uluslararası İlişkilerine Genel Bakış

Türkiye ve Rusya arasındaki ilişkiler köklü bir geçmişe dayanmaktadır. Osmanlı Devleti'nin yıkıldıktan sonra, Rusya-Türkiye ilişkileri farklı bir aşamaya geçmiştir. Çarlık Rusya'sı ve Osmanlı Devleti arasındaki ilişkiler genellikle çatışma ve savaşlarla dolu düşmanca bir dönemi yansıtırken, 1917 Devrimleri sonrası Sovyet Rusya, Türkiye için tehdit olmaktan çıkarak Kurtuluş savaşı sırasında yeni kurulan Türkiye devletinin en büyük destekçilerinden olmuştur.

Ancak, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra durum sert bir şekilde değişti ve Soğuk Savaş süreci boyunca iki ülke arasındaki ilişkiler genellikle gergin ve mesafeli bir hal almıştır. Ancak, 1990'ların başlarında Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılması, Türkiye-Rusya ilişkilerinde yeni bir dönemin başlamasına neden olmuştur.

23 Nisan 1920'de, Osmanlı Devleti'nin asli ardıl devleti olarak yeni Türkiye Devleti'nin doğuşu ile birlikte (29 Ekim 1923'ten itibaren Türkiye Cumhuriyeti), Türkiye-Rusya ilişkileri yeni bir aşamaya geçmiştir. Çarlık Rusya'sı ile Osmanlı Devleti arasındaki ilişkiler genellikle çatışma odaklı olup bir dizi savaşa sahne olmuştur (Yılmaz,2023: 25-26).

Bu durum Birinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru keskin bir biçimde değişmeye başlamıştır. 1917 Devrimlerinin ardından Rus Çarlığı çökerken, yerine ortaya çıkan, ilk resmi adıyla Rusya Sosyalist Federatif Sovyet Cumhuriyeti (RSFSC) Türkiye açısından bir tehdit olmaktan çıkmıştır. Bu eğilim 1920'li yıllarda, özellikle RSFSC'nin kurucu lideri Vladimir I. Lenin'in 21 Ocak 1924 tarihindeki ölümüne kadar belirgin bir biçimde devam etmiştir. Josef Stalin dönemi ile birlikte ilişkiler biraz durağanlaşmaya doğru evrilse de, İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar Sovyet Rusya (1 Ocak 1923'ten itibaren Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği- SSCB) Türkiye açısından yine de sorunlu bir komşu ülke değildir. Ancak İkinci Dünya Savaşı sonlarından, 1990'ların başlarına kadar devam eden Soğuk Savaş dönemi boyunca durum farklıdır (Yılmaz,2023: 25-26).

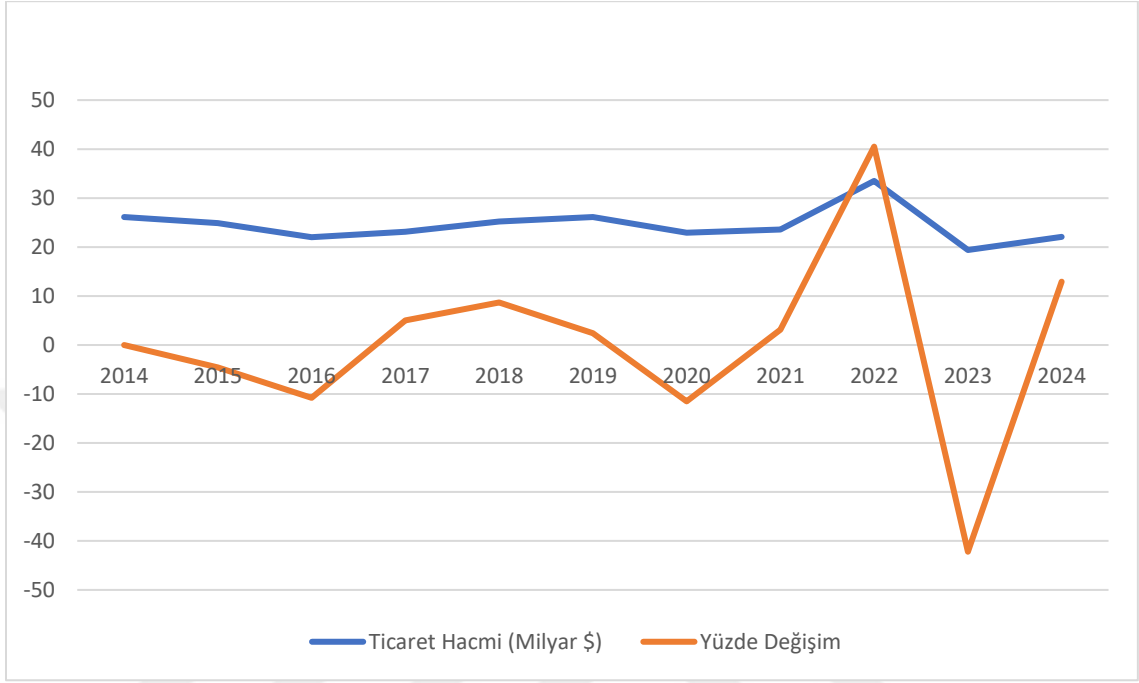
Soğuk Savaş dönemi boyunca, Türkiye ve Rusya arasındaki ilişkilerin genel olarak gergin ve mesafeli bir seyir izlediği söylenebilir. Aralıklarla yapılan üst düzey ziyaretler ve ekonomik işbirliği antlaşmalarına rağmen, özellikle Türkiye'nin Batı Bloğu içinde yer aldığı dönemlerde, bu çabalar genellikle hayal kırıklıklarıyla sonuçlanmıştır. Ancak tüm bu çabalar Türk-Rus ilişkilerindeki olumsuz trendi değiştirmek için yeterli olmamıştır. Bu durumun temel nedeni, Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı sonrasında Rus baskısı ve tehdidiyle karşı karşıya kalması olmuştur.

1925'te yenilenmek istenmeyen Tarafsızlık ve Saldırmazlık Antlaşması, Sovyet Rusya'nın Montrö Boğazlar sözleşmesini değiştirme çabalarını ve Türkiye'ye geçen Kars ve Ardahan illerini içeren Doğu Anadolu toprak taleplerini ortaya çıkarmıştır. Bu durum, Türkiye'nin hızla ABD liderliğindeki Batı Bloğu'na yönelmesine yol açmıştır. Stalin'in 1953'teki ölümü sonrasında Sovyetler Birliği bir miktar yumuşasa da, barış içinde bir arada yaşama politikasını benimsemiştir. Ancak Türkiye'ye karşı herhangi bir toprak talebinin olmadığını açıkça vurgulamasına rağmen, Türk liderlerin Sovyetlere karşı kuşkulu duruşu değişmemiştir. 1962 Küba Ekim Füze Krizi'nden sonra devreye giren Soğuk Savaş'ın yumuşama evresi dahi bu genel bakış açısını değiştirmemiştir. Ancak 1990'ların başlarında Sovyetler Birliği'nin aniden ve büyük bir imparatorluğun, belki de 20. yüzyılın son modern imparatorluğunun, çöküşünü simgelercesine dağılması, Türk-Rus ilişkilerinde yeni bir dönemi beraberinde getirmiştir. İki kutuplu uluslararası sistemin ortadan kalkmasıyla şekillenen yeni dünya düzeninde Türkiye ile Rusya arasındaki ilişkiler, hem işbirliği, hem de zaman zaman anlaşmazlık içeren grift bir yapı sergilemeye başlamıştır (Yılmaz,2023: 25-26).

3.2.Rusya-Türkiye Ekonomik Analizi

Rusya ve Türkiye arasındaki ekonomik ilişkiler, uzun tarihsel ve coğrafi bağlantıların bir yansıması olarak oldukça karmaşık ve çok boyutlu bir nitelik taşımaktadır. Bu ilişkiler, enerji, ticaret, turizm ve diplomatik bağlamda derinleşmiş olup, iki ülkenin ekonomik yapılarını önemli ölçüde etkilemiştir. 2014 ve 2024 yılları arasındaki 10 yıllık süreçte Rusya ve Türkiye karşılıklı ithalat ve ihracat değişimleri aşağıdaki tablo 1,2 ve 3 te incelenmiştir.

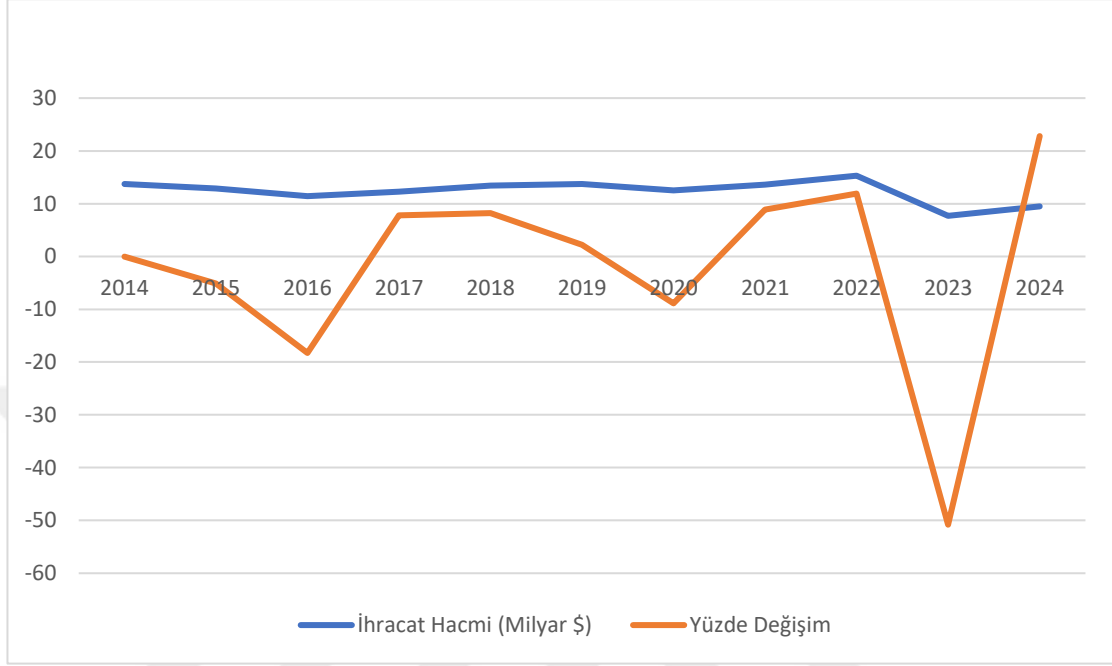
Şekil 1: Türkiye'nin Rusya ile Ticaret Hacmi (2014-2024)

Kaynak: TÜİK

Tablo 1'deki verilere göre, Rusya'ya uygulanan yaptırımlar Türkiye'nin ihracat ve ithalat hacmini önemli ölçüde azaltmıştır. Yaptırımlardan sonra yaşanan kırılma, alınan tedbirler sonrası artış eğilimi göstermektedir.

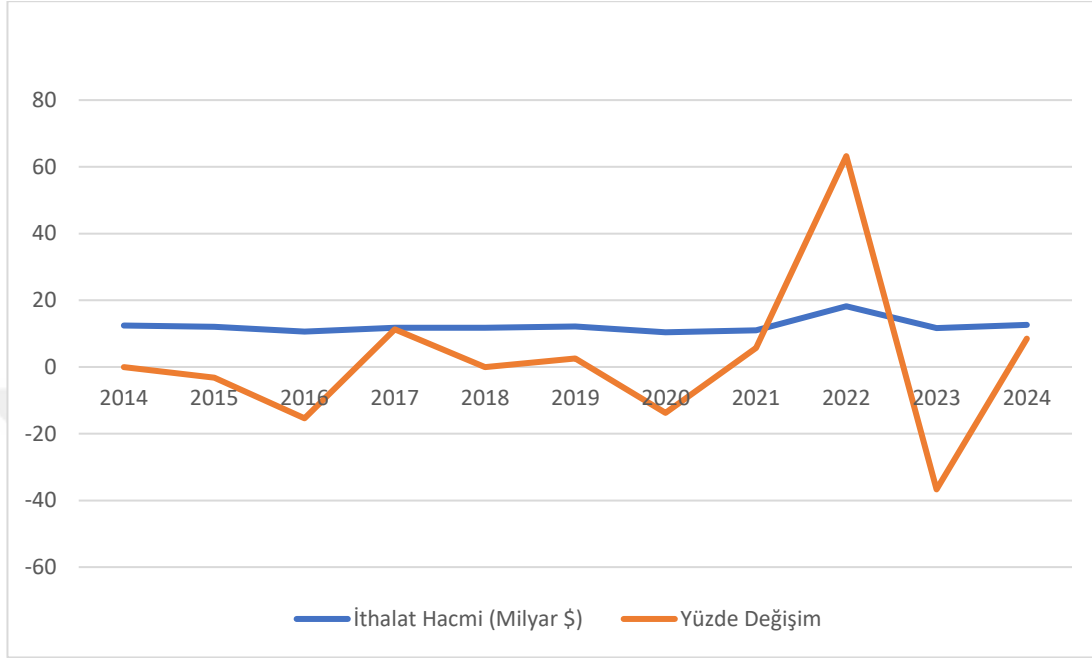
Şekil 2: Türkiye'nin Rusya'ya İhracat Hacmi (2014-2024)

Kaynak: TÜİK

2023 yılında ihracat hacmi 2014 yılı seviyesinin altına düşmüştür. İthalat hacmi ise yaptırımlardan daha az etkilenmiştir. Ancak 2023 yılında ihracat hacmi ithalat hacminin altına düşmüştür. Bu durum, Türkiye'nin Rusya'dan yapılan enerji ve gıda ithalatındaki artıştan kaynaklanmaktadır.

Şekil 3: Türkiye'nin Rusya'dan İthalat Hacmi (2014-2024)

Kaynak: TÜİK

Tablolardan görüldüğü üzere, Rusya'ya uygulanan yaptırımlar Türkiye ekonomisini olumsuz etkilemiştir. Özellikle ihracat hacmi yaptırımlardan en çok etkilenen sektör olmuştur. 2024 yılında yaptırımlardan kaynaklanan olumsuz etkilerin bir kısmı azalmıştır. Ancak ihracat hacmi hala 2014 yılı seviyesinin altındadır. Türkiye'nin Rusya'ya ihracat hacmini 2014-2024 yılları arasında göstermektedir. Grafikten görüldüğü üzere, Türkiye'nin Rusya'ya ihracat hacmi 2014 yılında 13,7 milyar dolar iken, 2024 yılında 9,5 milyar dolara gerilemiştir. Bu düşüş, Rusya'ya uygulanan yaptırımların en belirgin etkisi olarak görülmektedir.

Rusya-Türkiye ekonomik ilişkileri, her iki ülkenin de stratejik çıkarlarına dayanmakta ve bu ilişkilerin geleceği, bölgesel istikrar ve küresel ekonomik trendlerle yakından bağlantılıdır. İki ülke arasındaki ekonomik bağlar, sadece ticaret ve enerji alanlarını değil, aynı zamanda turizm, kültürel etkileşim ve diplomatik ilişkileri de kapsamaktadır. Bu karmaşık ve çok yönlü ilişki, hem Rusya'nın hem de Türkiye'nin ekonomik ve stratejik hedeflerini etkilemeye devam edecektir.

3.3.Rusya-Türkiye Ticari İlişkileri

Rus-Türk ilişkilerinde en önemli unsur, iki ülke arasındaki ekonomik faaliyetlerdir ve bu ilişkilerin temelini genellikle ticaret oluşturmaktadır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından, Rusya Federasyonu için bir yandan eski rejimin siyasi temellerinin çöktüğü, diğer yandan ekonomi alanında köklü bir dönüşümün gerçekleştiği, özel sektör faaliyetleri için yeni imkanların ortaya çıktığı bir dönem yaşanmıştır. Bu durum, önceki dönemde uygulanan devlet tekelinin dış ticaret üzerindeki etkisinin kaldırılması sonucunda ortaya çıkmıştır.

Sovyet döneminde Türk ithalatı belirli bir düzen içinde gerçekleşir, mal sevkiyatları devletler arası anlaşmalara dayanarak yapılmaktaydı. Ancak Sovyet sonrası dönemde, 1980'lerin başından beri Türkiye'nin ihracata yönelik sanayileşme çabalarının ürünleri, Rusya pazarında geniş bir yelpazeye yayılmıştır. Bu dönemde, Rusya'nın Türkiye'ye yönelik ihracatı için uygun koşullar oluşmuştur. Sovyet döneminde yerleşik olan ikili ticaret gelenekleri, yeni iktisadi süreçlere daha az belirgin bir şekilde de olsa etki etmeye devam etmiştir. Sovyet yönetimi için ikili ekonomik ilişkiler, ekonomik kâr aracı olmaktan ziyade karşı tarafla siyasi diyalogu geliştirmenin ve pekiştirmenin temeli olarak önem arz ediyordu. Nitekim Türkiye'deki bir dizi önemli sanayi tesisinin inşasında Sovyetler tarafından sağlanan teknik ve ekonomik destek, Türk tarafı için çok daha avantajlı nitelik taşıdı. Sovyet devleti Türkiye'ye krediler verirken bunları çok elverişli şartlarda ve Türk ihracat ürünleri ile itfa edilmek üzere sağlamıştır. 1984 yılında Türkiye ile SSCB arasında imzalanan SSCB'den Türkiye'ye doğal gaz sevkiyatına ilişkin ilk uzun vadeli anlaşma da Türkiye için bilhassa avantajlı hususlar içeriyordu (Ulçenko,2016: 131).

Türkiye'nin Rusya Federasyonu'na yönelik ihracat kategorilerine baktığımızda, giyim-ayakkabı, gıda, kimyasal ürünler, elektrikli makineler ve otomotiv sektörüne ait malların toplam ihracatın 2/3'ünü oluşturduğu görülmektedir. İlk sırada, 175 milyon dolarlık ihracatla demir çelik eşyalar bulunmaktadır. Meyveler 74.6 milyon dolar ile 2. sırada, otomotiv ve yan sanayi 57.4 milyon dolar ile 3. sırada, elektrikli makineler ise 49.7 milyon dolar ile 4. sırada yer almaktadır. Ayrıca, tekstil ve konfeksiyon, ilaç ve tıbbi teçhizat, inşaat malzemeleri, deri, giyim ve temizlik maddeleri gibi önemli kategoriler de bulunmaktadır (DİE, 2001).

Öte yandan, Türkiye'nin Rusya'dan yaptığı ithalat kategorileri arasında doğal gaz, petrol yağları, taşkömürü, demirçelik döküntü ve hurdaları, petrol-bitümenli minerallerden üretilen yağ,

demir ve elik yarı mamulleri, gazete kağıdı, kereste, alaşımsız alüminyum, alaşımsız çinko, arıtılmış bakır katotları ve ayecek tohumu bulunmaktadır. Bu ithalatların %90'ını ise sanayi için işlenmiş veya işlenmemiş hammaddeler ile işlenmemiş yakıt ve yağlar oluşturmaktadır. Bu kategoriler arasında doğal gaz ithalatı, önemli bir yer tutmaktadır (DİE, 2001).

3.3.1.Enerji

Enerji, günümüzde uluslararası ilişkilerin önemli bir unsuru haline gelmiştir. Türkiye ve Rusya arasındaki enerji ticareti, her iki ülkenin de enerji güvenliği, ekonomik kalkınma ve stratejik ilişkiler açısından büyük bir rol oynamaktadır. Türkiye, enerji ihtiyacının büyük bir bölümünü dışarıdan karşılamakta, bu noktada da Rusya önemli bir enerji tedarikçisi konumunda bulunmaktadır. Özellikle doğalgaz alanındaki anlaşmalar, enerji ticaretinin merkezinde yer almaktadır. Rusya'nın zengin doğalgaz kaynakları ve Türkiye'nin artan enerji talebi, her iki ülke arasındaki enerji ticaretini güçlendirmiştir.

Ancak, enerji ticareti yalnızca ekonomik bir boyutta değil, aynı zamanda politik ve stratejik bir öneme sahiptir. Türkiye ve Rusya, enerji ticareti aracılığıyla güçlü bir ilişki kurmuş, bu durum da her iki ülkenin bölgesel etkileşiminde etkili olmuştur. Enerji ticaretiyle kurulan ilişkiler, politik istikrarın sağlanması ve bölgesel işbirliğinin geliştirilmesine önemli katkılarda bulunmuştur. Enerji fiyatlarındaki dalgalanmalar, politik çekişmeler ve enerji güvenliği konuları, Türkiye-Rusya enerji ticaretini etkileyen faktörler arasında yer almaktadır. Her iki ülkenin de enerji politikalarını sürdürülebilir ve dengeli bir şekilde yönetmeleri, karşılıklı çıkarları gözetmeleri önem bu ticaretin devamı için çok önemlidir.

Türkiye'nin enerji ticareti, sadece enerji kaynaklarının kısıtlı olmasından değil, aynı zamanda coğrafi konumu nedeniyle petrol ve gaz ticaretinde stratejik bir geçiş noktası olma özelliğinden kaynaklanan önemli bir rolü içermektedir. Türkiye, enerji kaynaklarının güvenli transit geçişini sağlama potansiyeli ile enerji ticaretinde kritik bir konuma sahiptir.

Rusya için ise Türkiye, enerji ürünlerinin yaklaşık %85'ini oluşturan toplam ihracatında hayati bir paya sahiptir. Bu nedenle, Türkiye, Rusya için stratejik bir pazar ve iş birliği noktasıdır. Karşılıklı bağımlılık, enerji ticaretinde Türkiye'nin Rusya için vazgeçilmez bir ortak olduğunu ortaya koymaktadır.

Türkiye doğal gaz ihtiyacının yaklaşık % 60'ını bu ülkeden karşılamaktadır. Petrol ithalatı ise istikrarsız olmakla birlikte artmaktadır. Türkiye 2000'li yıllarda enerji ihtiyacının önemli bir bölümünü Rusya Federasyonu'ndan sağlama konusunda bir tercih yapmıştır. Bu tercih Rusya Federasyonu ile ekonomik ve ticari ilişkilerimizin geleceğini belirleyecek önemli bir faktördür. Türkiye'nin kömür ithalatında da Rusya'nın payı giderek artmaktadır. Rusya için Türkiye pazarı giderek önemli hale gelmektedir. 1993 yılında Rusya'dan yapılan kömür ithalatı 44.6 milyon dolar iken 2002 yılında 274 milyon dolara yükselmiş ve toplam kömür ithalatının % 36.2'sini oluşturmuştur (DİE, 2003).(Duman ve Samadov,2003: 42).

Türkiye ve Rusya arasındaki enerji ticareti, sadece ekonomik değil, aynı zamanda politik ve stratejik bir öneme sahiptir. İki ülke arasındaki bu ilişki, enerji kaynaklarının etkili bir şekilde kullanılması, ekonomik kalkınma ve bölgesel işbirliğine katkı sağlaması açısından önemlidir. Ancak, bu ilişkinin sürdürülebilir olması için karşılıklı çıkarların dikkate alınması ve ortak zorluklara çözüm bulunması gerekmektedir.

3.3.2.Tekstil

Türkiye ve Rusya arasındaki tekstil ticareti, iki ülkenin ekonomik ilişkilerinde önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye, dünya genelinde tekstil ve hazır giyim sektörlerinde güçlü bir konuma sahip olan önde gelen ülkelerden biridir. Yüksek kaliteli tekstil ürünleri, moda trendlerini yakından takip eden tasarımlar ve rekabetçi fiyatlar, Türk tekstil sektörünü uluslararası pazarda önemli kılmaktadır. Rusya ise, geniş bir tüketici kitlesine sahip olan büyük bir pazar olarak dikkat çekmektedir.

İki ülke arasındaki tekstil ticareti, Türkiye'nin kaliteli tekstil ürünleriyle Rusya'nın talepleri arasında karşılıklı bir uyum sağlamaktadır. Türk tekstil sektörü, Rus tüketicilerinin taleplerini karşılamak için çeşitli ürünleri sunarak pazarda önemli bir yer edinmiştir. Özellikle hazır giyim, ev tekstili ve teknik tekstil gibi alanlarda gerçekleşen ticaret, her iki ülkenin de ekonomisine olumlu katkılarda bulunmaktadır.

Rusya, hazır giyim üretiminde hızla ilerlerken, bu gelişmeye paralel olarak kumaş ve yan sanayi ihtiyacını da artırmaktadır. Türkiye ise kumaş ve aksesuar yan sanayi üretiminde hızla büyümüş ve güçlü bir konuma yükselmiştir. Son dönemde Türkiye'nin tekstil ihracatına göz attığımızda, bu büyümede Rusya Federasyonu'nun önemli bir paya sahip olduğunu görülmektedir.

Türkiye'nin tekstil ihracatı sürekli artan bir eğilim göstermiştir. 1996'da 2.3 milyar dolar olan toplam tekstil ihracatı, 2000'de 2.8 milyar dolara yükselirken, Rusya'ya yapılan tekstil ihracatı 1996'da 53.3 milyon dolardan, 2000'de 49.2 milyon dolara düşmüştür. Türk deri sanayisi, üretim değeri ve ihracat potansiyeli açısından Türkiye'nin önde gelen sektörlerinden biridir. 1990'lı yıllarda bu sektörde ihracatın gelişmesindeki en büyük etken, Rusya ve Doğu Avrupa ülkelerine gerçekleştirilen ihracattaki artış ve bu ülkelere gelen turistlere yönelik satışlardır. Türkiye, Rusya Federasyonu yanı sıra Avrupa'nın, BDT ülkeleri ve Eski Doğu Bloku ülkelerinden gelen deri ürünleri talebini de karşılamaktadır. (Duman ve Samadov,2003: 43)

3.3.3.Turizm

Türkiye ve Rusya arasındaki turizm ilişkisi, iki ülkenin tarih boyunca süregelen yakınlığı ve kültürel benzerlikleri üzerine kurulu bir temele dayanmaktadır. Türkiye, tarihi zenginlikleri, doğal güzellikleri ve çeşitli turistik merkezleri ile dünya genelinde popüler bir turizm merkezi olarak öne çıkmaktadır. Rusya vatandaşları, sıcak iklimi, güzel plajları, tarihi zenginlikleri ve kültürel çeşitliliği nedeniyle Türkiye'yi tercih etmektedir. Türkiye, özellikle Antalya, İstanbul, Kapadokya gibi bölgeleriyle Rus turistleri çekmekte ve turizm gelirlerinde önemli bir paya sahiptir.

Ancak, turizm sektörü sadece Türkiye açısından değil, aynı zamanda Rusya için de önemli bir faktördür. Rus turistlerin Türkiye'yi tercih etmesi, Rus ekonomisine döviz girişi sağlamakta ve turizm sektöründe istihdam yaratmaktadır. Özellikle Türkiye'nin sunduğu uygun fiyatlı tatil seçenekleri, Rus turistler için çekici bir faktör olmuştur. Son yıllarda, Türkiye-Rusya arasındaki turizm ilişkilerinde bazı zorluklar yaşanmıştır. Politik ve güvenlikle ilgili olaylar, turist akışını etkileyebilmiş, ancak iki ülke arasındaki diyalog ve işbirliği çabaları sayesinde bu tür sorunlar aşılmıştır.

Dünya Turizm Örgütü verilerine göre, turizm sektöründeki uluslararası faaliyetlerin %53'ü dinlenme ve tatil amacı taşımaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'nin zengin tarihi eserleri, stratejik konumu, etkileyici iklimi ve doğal güzellikleriyle önemli bir turizm potansiyeline sahip olduğunu söyleyebiliriz. Uluslararası ziyaretçi sayısı açısından Türkiye, dünya genelinde en çok ziyaret edilen ülkeler arasında 6. sırada yer alarak turizmde önemli bir konuma sahiptir. Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçi sayılarına bakıldığında, 2014 yılına kadar Almanya ve Rusya'nın önde

gelen ülkeler olduğu görülmektedir. 2000'li yıllardan itibaren, Türkiye'yi ziyaret eden yabancıların %25 ila %35'i bu ülkelerden gelmiştir. Türkiye'ye olan turizm talebinin çeşitli ülkeler arasında yayılmasıyla birlikte, Almanya'dan gelen ziyaretçi sayısında azalma olmamasına rağmen Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçiler içindeki oranı, 2000 yılında %28 iken 2015 yılında %15'e gerilemiştir. Bununla birlikte Rusya'nın sahip olduğu pay 2000 yılında %6 iken 2014 yılında %12'ye kadar çıkmıştır (TÜİK, 2017). Bu durum Rusya'nın Türkiye'ye yönelik uluslararası turizm talebi içindeki önemini artırmıştır. 2015 ve 2016 rakamlarına bakıldığında ise, Türkiye'ye gelen Rus turist sayısının Türk ve Rus devletleri arasında yaşanan uçak krizinden önemli derecede etkilendiği görülmektedir (Bayır, 2019: 240).

3.3.4. İnşaat

Türkiye ve Rusya arasındaki inşaat sektörü, iki ülkenin ekonomik kalkınmasına ciddi katkılarda bulunan ve karşılıklı işbirliğini destekleyen önemli bir alanı kapsamaktadır. Günümüzde Türkiye ve Rusya arasındaki inşaat sektörü ilişkisi, her iki ülkenin ekonomik hedeflerine paralel olarak devam etmektedir. İki ülkenin inşaat sektörleri, teknolojik gelişmeleri takip ederek sürdürülebilir ve modern projeler gerçekleştirmektedir. Bu projeler, altyapı, enerji, konut, ulaşım ve turizm gibi çeşitli sektörleri kapsamaktadır.

Başta Rusya Federasyonu olmak üzere, diğer BDT ülkelerinde de Türk müteahhitleri, önemli projeler üstlenmekte, T.C. Moskova Ticaret Müşavirliği verilerine göre, 1998 Yılı itibarıyla 138 firmanın kontrat tutarının 9.2 milyar dolar olduğu ve 533 projenin gerçekleştirildiği görülmektedir. 1990 sonrası Türk inşaat firmalarının dış pazarlarında Rusya Federasyonu % 33.9 pay ile ilk sırada yer almaktadır. 1990-1999 döneminde yurt dışı projelerin % 27'ye yakın kısmı konut yapımına, % 13.48'i yol, köprü, tünel yapımına, % 10.77'i de endüstriyel tesisler yapımına ayrılmıştır (DİE, 2003). (Duman ve Samadov, 2003: 45)

2020 yılı Türkiye Müteahhitler Birliği (TMB) verilerine göre, proje büyüklüklerine göre en fazla iş alınan ülkeler sıralamasında başı Rusya Federasyonu çekmektedir. Rusya'da toplam 56 projenin üstlenildiği bu dönemde, lider pazar konumunu korumuş ve 6,1 milyar ABD Doları büyüklüğünde iş alımı gerçekleştirmiştir. Katar, 7 projeyle 1,2 milyar ABD Doları tutarında iş alımıyla ikinci sırada yer alırken, Kuveyt ise 8 projede toplam 1 milyar ABD Doları değerinde iş alımıyla üçüncü sıradadır (Türkiye Müteahhitler Birliği (TMB), 2021: 9)

Türk müteahhit firmaları, özellikle Rusya'da birinci tercih olarak öne çıkmış ve günümüzde de bu ülke için tercih edilen şirketler arasında yer almıştır. Türkiye'nin inşaat sektöründeki başarılı performansı, uluslararası arenada güçlü bir konum elde etmesini sağlamış ve Türk müteahhitlik sektörünü dünya genelinde tanınan bir oyuncu haline getirmiştir.

Bürokratik engeller, finansman sorunları ve politik belirsizlikler, inşaat sektöründeki projelerin sürdürülebilirliğini etkilemektedir. Gelecekte Türkiye ve Rusya arasındaki inşaat sektörü ilişkisinin daha da güçlenebileceği öngörülmektedir.

Ayrıca Rus vatandaşlarının Türkiye’de gayrimenkul alımını arttırması son yıllarda önemli bir sektör ortaya çıkarmıştır. Rus vatandaşlarının ülkemizde yapmış olduğu konut yatırımı yılın ilk 9 ayında 2021'in aynı dönemine göre yüzde 199 seviyesinde artmıştır.

Rusların Türkiye'den gayrimenkul alımını etkileyen birkaç belirleyici faktör bulunmaktadır. İlk olarak, Türkiye'nin sahil şeritleri ve tatil bölgelerindeki uygun fiyatlı konutlar, Rus turistleri ve yatırımcıları çekmektedir. Özellikle Antalya, Alanya, Bodrum ve Fethiye gibi bölgeler, Rusların konut edinme konusundaki tercihlerinde öne çıkan bölgelerdir. İkinci olarak, Türkiye'nin gayrimenkul alımında sunduğu kolaylıklar, Rusları bu ülkede yatırım yapmaya teşvik etmektedir. Türkiye, yabancı yatırımcılara gayrimenkul edinme konusunda esnek yasal düzenlemeler sunmakta ve bu da Rus alıcıları için çekici bir faktör oluşturmaktadır.

Ayrıca, Türkiye ve Rusya arasındaki diplomatik ve ekonomik ilişkilerin güçlenmesi, Rusların Türkiye'de mülk edinme konusundaki güvenini artırmıştır. İki ülke arasındaki işbirliği ve dostluk atmosferi, Rus yatırımcılar için Türkiye'yi daha güvenilir bir gayrimenkul destinasyonu haline getirmiştir. Rusların Türkiye'den gayrimenkul alımı, iki ülke arasındaki güçlü turistik ve ekonomik ilişkilerin bir yansımasıdır. Bu eğilim, karşılıklı çekim ve kazan-kazan durumu ile Türk ekonomisine ve inşaat sektörüne olumlu bir ivme katmaktadır.

3.3.5.Makine

Türkiye ve Rusya arasındaki makine ticareti yıllar içinde iki ülke için önemli bir sektör haline gelmiştir. Her iki ülke de kendi sanayileşme süreçlerinde makine ve ekipmanlara olan ihtiyacı karşılamak, üretim kapasitelerini artırmak ve teknolojik gelişmeleri takip etmek adına bu ticareti sürdürmektedir. Türkiye ve Rusya, kendi sanayileşme hedeflerine ulaşmak ve üretim

kapasitelerini artırmak amacıyla yüksek kaliteli ve son teknolojiye sahip makineleri ithal etmektedir. Her iki ülkenin de enerji, ulaşım, tarım ve diğer sektörlerdeki üretim ihtiyaçları, makine ticaretini canlı tutmaktadır. Rusya'nın Türk makine sektörünün en büyük ilk beş pazarı arasında yer almaktadır.2021 yılında Rusya'ya yönelik makine ihracatının ilk defa 904 milyon dolar seviyesine ulaşmıştır (Ekonomim,2022).

İki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin güçlenmesiyle birlikte, makine ticareti de gelecekte daha da büyüme potansiyeline sahiptir.

3.4.Rusya'ya Uygulanan Yaptırımların Etkililiği

Rusya'ya uygulanan yaptırımların etkililiği, uluslararası politika ve ekonomi alanında önemli bir konudur. Bu yaptırımlar, genellikle Rusya'nın Ukrayna politikalarına yanıt olarak Batılı ülkeler ve müttefikleri tarafından uygulanmaktadır. Yaptırımların Rusya'ya karşı olan etkililiği günümüzde halen tartışılan bir konudur.

Rusya'ya uygulanan yaptırımlar, uluslararası politikada önemli bir araç olarak görülmektedir. Bu yaptırımların etkililiği, birçok faktöre bağlı olup, uygulandıkları süre boyunca sürekli olarak değerlendirilmeleri gerekmektedir. Yaptırımların etkililiğini değerlendirmek, sadece kısa vadeli ekonomik etkileri değil, aynı zamanda uzun vadeli politik ve sosyal sonuçları da göz önünde bulundurmalıdır. Bu yaptırımların global ekonomi üzerinde de dolaylı etkileri bulunmakta olup, bu etkilerin de değerlendirilmesi gerekir.

ABD liderliğindeki batı ittifakı, savaşın başından beri Putin'i caydırmayı ve Rusya'ya karşı saldırı kabiliyetini zayıflatmayı hedefleyen radikal yaptırımlar uygulamaktadır. Ancak ittifakın en önemli paydaşı durumundaki AB'nin en büyük enerji tedarikçisi olan Rusya elindeki enerji kozunu etkili bir silah olarak kullanmak suretiyle yaptırımlara cevap vermektedir. Yaptırım kararları ve ambargolar Rusya ekonomisini derinden etkileyerek gücünü azaltsa da savaş sona erdirme konusunda beklenen etkiyi doğurmamıştır. Aksine Putin yönetimini daha agresif hamleler yapmaya yönlendirmiştir.(Battır ve Yiğittepe,2023: 568)

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, yirmi üç yıllık iktidarı boyunca anketlerde hala %70-%80 aralığında oy oranlarına ulaşmaktadır. Ayrıca, ülke içinde Ukrayna Savaşı'nı

destekleyenlerin oranının %60 civarında olduğu belirtilmektedir, ki bu oldukça yüksek bir destek seviyesidir. Bu durum, Kremlin'in özgüvenini büyük ölçüde artırmaktadır.

Avrupa'nın Rus doğalgazına olan bağımlılığı ve çok devletli sistemdeki zayıflıklar, kırılganlık oluşturmakta ve yaptırımların ne kadar süreyle uygulanabileceği konusunda şüpheleri artırmaktadır. Avrupa ülkeleri, doğalgazlarının yaklaşık %40'ını Rusya'dan ithal etmektedir ve Gazprom'un tedarik kesintileri, Avrupalı devletlerin ekonomisini olumsuz etkilemektedir. Nitekim 2022 yılının Temmuz ayında Avrupalı devlet başkanları, doğalgaz kullanımını %15 oranında azaltma kararı almıştır. Uzun vadede Avrupa devletleri, yeni doğalgaz terminalleri inşa ederek yeni tedarikçilerle yeni doğalgaz anlaşmaları imzalayabilirler. Fakat bu, oldukça uzun zaman alacaktır. Kısa vadede ise ekonomik durgunluk kaçınılmaz gözükmektedir.(Gülten,2022)

3.5.Rusya'ya Uygulanan Yaptırımların Türkiye-Rusya Ekonomisine Sektörel Etkileri

Türkiye ve Rusya arasındaki ilişkilerdeki siyasi gerilimler ve uluslararası anlaşmazlıklar, ekonomik ilişkilere de yansımaktadır. Özellikle son yıllarda Rusya'ya uygulanan yaptırımlar, Türkiye'nin ekonomik sektörlerini etkileyen önemli bir faktör haline gelmiştir. Yaptırımlar Türk ekonomisini farklı sektörlerde değişen düzeyde etkilemiştir. Bu durumun Türkiye'ye yönelik yaptırımların etkileri arasında, özellikle inşaat ve turizm sektörlerinin yanı sıra tarım, tekstil ve otomotiv gibi alanlarda kısa vadede olumsuz etkiler yaratacağı öngörülmektedir. Orta/uzun vadede ise, şirketlerin alternatif pazarlara yönelmesi durumunda yaptırımların olumsuz etkisinin bir miktar telafi edilmesi mümkün görülmektedir.(Demir,2015)

Türkiye-Rusya arasındaki en büyük üç ticari sektör enerji, inşaat ve turizmdir. Başat ticari kalemler olan bu sektörler iki ülke arasındaki ticari faaliyetlerin olumsuz etkilenmesine rağmen devam etmiştir.

3.5.1.Yaptırımların Enerji Sektörüne Etkileri

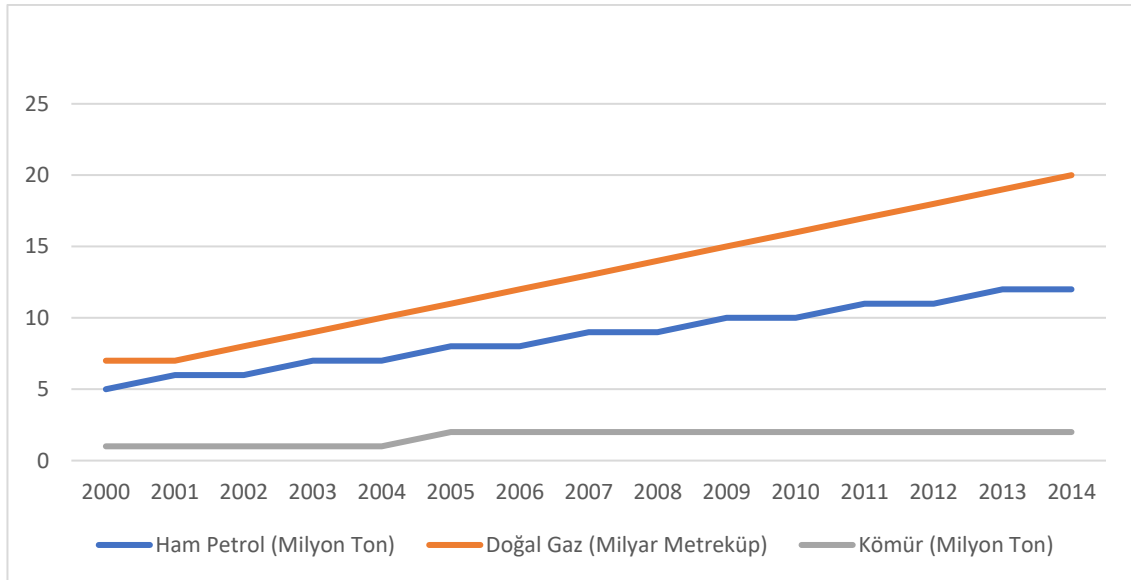
Türkiye enerjide dışa bağımlı bir ülkedir. Bu durumdan dolayı Türkiye'nin Rusya'dan doğalgaz ithalatı, enerji sektöründe kritik bir öneme sahiptir. Rusya, günlük 11 milyon varilin üzerinde petrol üretimiyle Türkiye'nin en büyük enerji tedarikçilerinden biridir. Ülkenin yaklaşık 35 trilyon metreküp doğal gaz rezervi bulunmakta olup, yıllık 635 milyar metreküp üretim gerçekleştirmekte ve bunun yaklaşık 210 milyar metreküplük kısmını ihraç etmektedir. Özellikle

doğal gaz alanında Türkiye ve Almanya gibi Avrupa ülkelerinin yanı sıra birçok ülkenin enerji ihtiyacını karşılamakta olan Rusya, üretim ve rezervleriyle enerji sektöründe önemli bir konuma sahiptir.

Ankara ile Moskova'nın doğal gaz alanındaki ilişkileri oldukça eskiye dayanmaktadır. İki devlet arasında 14 Şubat 1986'da yirmi beş yıl süreli Doğal Gaz Alım-Satım Anlaşması imzalanmıştır. Anlaşma kapsamında 1987'den itibaren giderek artan miktarlarda doğal gaz alımına başlanmış olup 2018 itibarıyla yıllık yaklaşık 25 milyar metreküp miktarına ulaşılmıştır. Bu miktar Türkiye'nin yıllık doğal gaz tüketiminin yaklaşık yarısına tekabül etmektedir.(Furuncu, 2019: 17)

Türkiye'nin Rusya ile olan enerji ithalat ilişkisi, ülkenin enerji arz güvenliği ve ekonomik kalkınması açısından kritik bir öneme sahiptir. Ancak, Türkiye'nin enerji politikalarında çeşitlendirme ve alternatif kaynak arayışı da göz önünde bulundurulmalıdır. Bu bağlamda, Türkiye'nin enerji arz güvenliğini sağlamak için Rusya ile olan ilişkilerinin yanı sıra diğer enerji tedarikçileriyle işbirliğini de güçlendirmesi gerekmektedir.

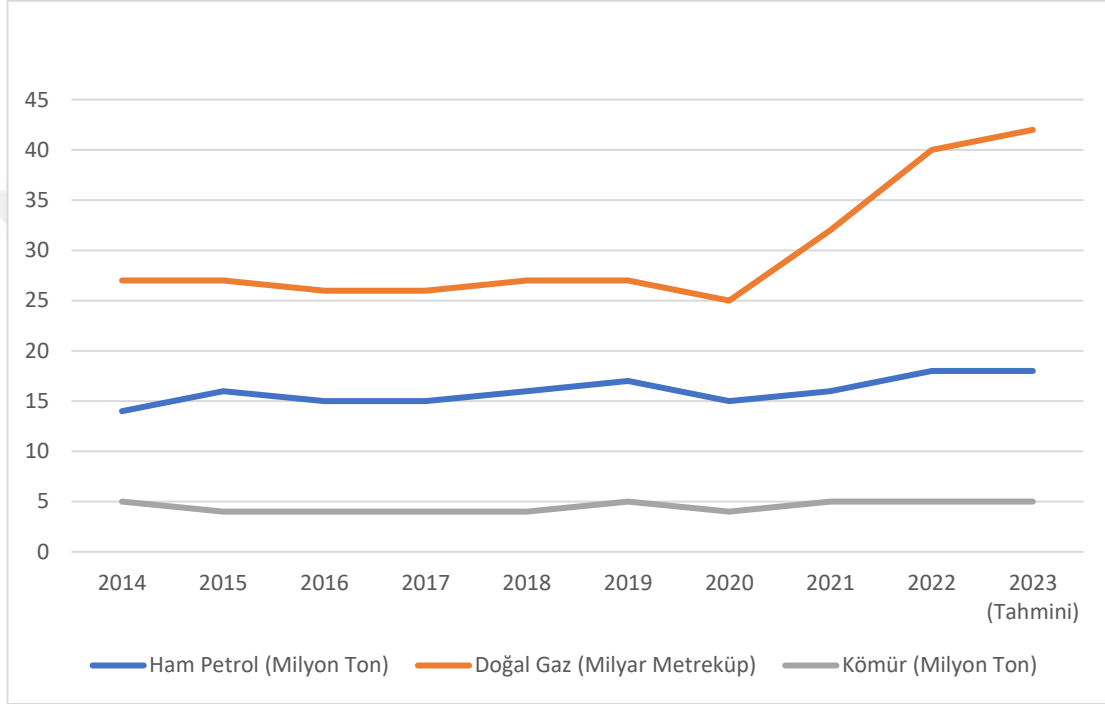
Şekil 4: Türkiye'nin Rusya'dan Enerji İthalat Miktarları (2000-2014)

Kaynak: TÜİK

Savaştan önceki on yıllık sürece baktığımızda tablodan da görüleceği üzere Türkiye'nin enerji ithalat miktarı düzenli bir artış eğiliminde olmuştur. Bu artışın sebepleri olarak Türkiye'nin geliştirmekte olan bir ülke olması dolayısıyla enerji ihtiyacının artmış olmasıdır

Şekil 5: Türkiye'nin Rusya'dan Enerji İthalat Miktarları (2014-2023)

Kaynak: TÜİK

Son on yılın ithalat verilerine bakılırsa, Türkiye'nin Rusya'dan yapmış olduğu enerji ithalat miktarı savaştan sonra yatay bir seyir izlemiştir. 2020 yılı sonrasında ise doğalgaz ithalatı dikey bir seyir izlemiştir. Bu artışın sebebi 2020 yılında devreye alınan Türk Akım projesidir.

Türk Akımı Projesi, Rus doğalgazının Türkiye üzerinden Avrupa'ya naklini hedefleyen bir enerji projesidir. 2014 yılında Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin tarafından duyurulan proje, Türkiye'nin Karadeniz kıyılarından başlayarak Ege Denizi'ne kadar uzanan bir boru hattını içermektedir. Birinci hattın Türk Akımı'nı oluşturmasıyla birlikte, ikinci hattın da Türkiye üzerinden Avrupa'ya doğalgaz taşınması amaçlanmaktadır. 2020 yılında devreye alınan proje

Türkiye'nin bölgenin önde gelen enerji aktörlerinden olmasını sağlamış ve ülkemizin uluslararası alanda stratejik konumunu güçlendirmiştir.

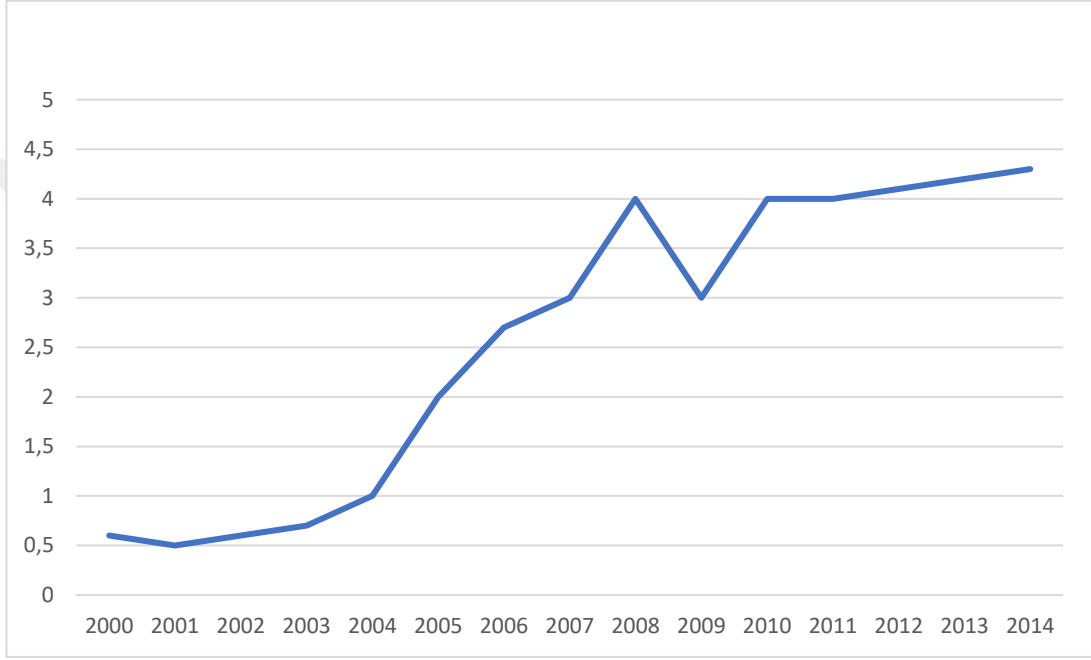
3.5.2.Yaptırımların Turizm Sektörüne Etkileri

Türkiye ve Rusya arasındaki turizm ilişkileri , 1990' lara kadar dayanmaktadır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından, Rus turistler Türkiye'yi tatil rotası olarak keşfetmeye başladılar. Vizesiz seyahat olanakları ve uygun fiyatlar, Türkiye'yi Rus gezginler için çekici bir tatil noktası haline getirdi. 2000'lerin başlarına gelindiğinde, bu eğilim hızla arttı ve Rusya, Türkiye'ye en fazla turist gönderen ülkeler arasına girdi. 2022 yılı itibarıyla Rusya, Türkiye'ye gelen turistler sıralamasında Ukrayna'dan sonra ikinci sırada yer almaktadır. 2022'de 4. 7 milyon Rus turist Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Bu turistler Türkiye'ye 24. 5 milyar dolar gelir bırakmıştır.

Rus turistler Türkiye'yi özellikle Antalya, Muğla, Alanya ve Fethiye gibi deniz, kum ve güneş turizminin popüler olduğu tatil noktaları için tercih etmektedir. Ayrıca, İstanbul ve Kapadokya gibi tarihi ve kültürel açıdan zengin destinasyonlar da Rus turistler tarafından ilgi görmektedir. Turizm sektörü, savaşın etkilerinin yoğun olarak hissedildiği bir alan olarak öne çıkmaktadır. Turizm, liberal bir yapıya sahiptir ve dolayısıyla turizm talebini kısıtlayıcı yasal düzenlemelerin ve turizmin önünde engel teşkil eden bürokratik, politik, askeri, ticari gibi faktörlerin bulunmaması gerekmektedir. Ekonomik açıdan birçok ülke için kritik bir öneme sahip olan turizm; savaş, terör, doğal afetler, sosyal ve politik krizler gibi faktörlere karşı son derece hassas ve kırılgan bir yapıya sahiptir.

Türkiye'nin bu konudaki kırılganlığı ise diğer devletlere nazaran oldukça yüksektir. Türkiye turizm ekonomisi ve sektörü başta Rusya daha sonra Ukrayna pazarına bağımlılığı oldukça yüksek olan bir ülkedir . Bu kapsamda Türkiye turizm sektör temsilcileri tarafından gösterilen duruş oldukça yapıcı ve barışçıl bir söylem içermektedir (Demir ve diğerleri, 2022:23).

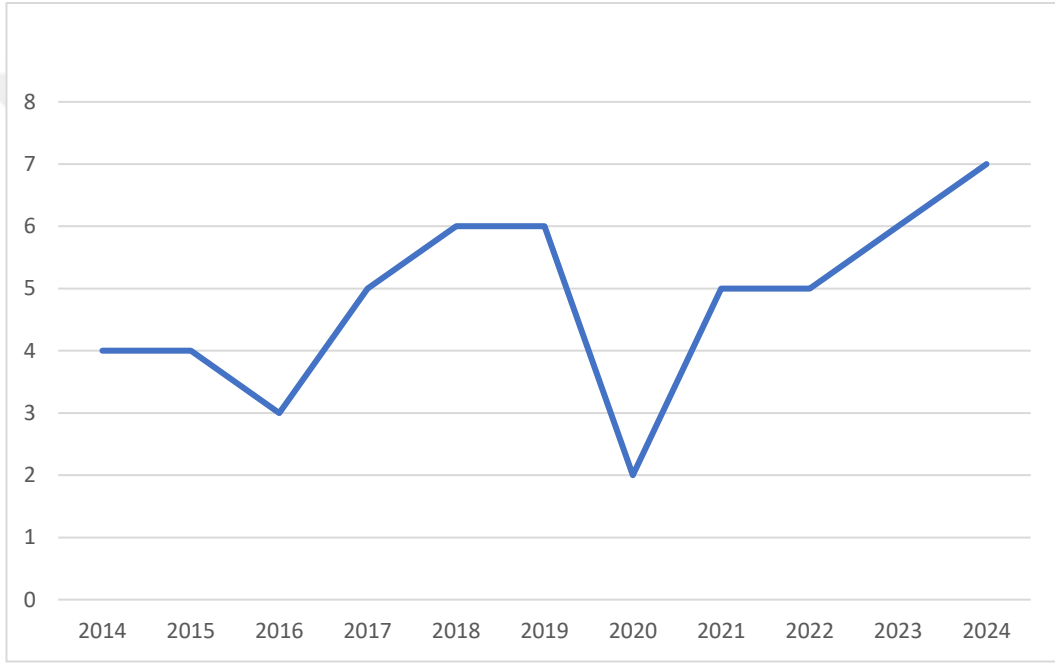
Şekil 6: 2000-2014 Yılları Arasında Rusya'dan Türkiye'ye gelen Turist Sayıları (Milyon)

Kaynak: TÜİK

Türkiye ve Rusya arasındaki siyasi ilişkilerdeki dalgalanmalar turizm sektörünü de etkilemektedir. 2014 yılında Ukrayna krizi nedeniyle Rus turist sayısında bir düşüş yaşanmıştır. 2016 yılında yaşanan uçak krizi de turizm sektörünü olumsuz etkilemiştir. Ancak, iki ülke arasındaki ilişkilerin normalleşmesiyle birlikte turizm sektöründe de bir toparlanma görülmüştür.

Şekil 7: 2014-2024 Yılları Arasında Rusya'dan Türkiye'ye gelen Turist Sayıları (Milyon)

Kaynak: TÜİK

2022 yılında Ukrayna'da yaşanan savaş turizm sektörünü yeniden etkilemiştir. Avrupa Birliği'nin Rusya'ya uyguladığı yaptırımlar ve Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik saldırıları nedeniyle birçok Rus turist Türkiye'yi tercih etmektedir. 2023 yılında Rus turist sayısının 6 milyona ulaşması beklenmektedir.

3.5.3.Yaptırımların İnşaat Sektörüne Etkileri

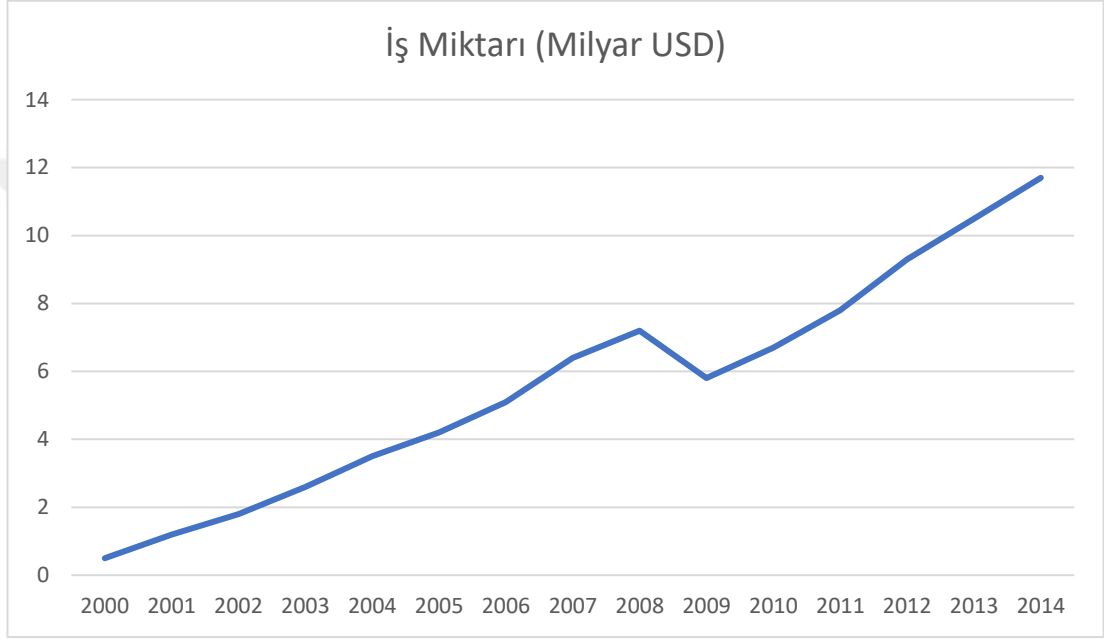
Türk inşaat sektörü, yıllar içinde Rusya'da büyük projelere imza atmış ve bu ülkede önemli bir pazar payı elde etmiştir. Özellikle konut, altyapı ve turizm projelerinde Türk firmalarının etkileri dikkat çekmektedir. Türk firmaları aldıkları ve yaptıkları başarılı inşaat faaliyetleri neticesinde Rusya içerisinde öncelikli tercih edilen firmalar haline gelmiştir.

Ancak, Rusya'ya uygulanan yaptırımlar, Türk inşaat sektörünün bu pazardaki faaliyetlerini olumsuz etkilemiştir. Öncelikle, yaptırımların neden olduğu ekonomik belirsizlik ve döviz kurlarındaki dalgalanmalar, Türk firmalarının Rusya'daki projelere olan ilgisini azaltmıştır. Ayrıca, yaptırımların etkisiyle Rusya'daki büyük inşaat projelerinde Türk firmalarına verilen ihalelerde azalma yaşanmıştır. Bu durum, Türk inşaat sektörünün gelirlerinde ve istihdamında düşüslere neden olmuştur.

Yaptırımlar ve finansal kısıtlamalar, Rusya'da Türk müteahhitler tarafından yürütülen birçok projeyi durdurmuş veya geciktirmiştir. Bu durum, Türk müteahhitlerin önemli gelir kaybına uğramasına ve sözleşmelerin yükümlölüklerini yerine getirmesinde zorluk yaşamasına neden olmuştur. Yaptırımlar ve ihracat kısıtlamaları, bazı kritik malzeme ve ekipmanların Rusya'ya tedarikini zorlaştırmıştır. Bu durum, Türk müteahhitlerin ihtiyaç duyduğu malzemeleri temin etmesini ve projeleri zamanında tamamlamasını zorlaştırmıştır. Yaptırımlar ve SWIFT sisteminden Rus bankalarının çıkarılması, Türk müteahhitlerin Rusya'dan alacaklarını tahsil etmesini ve yeni projeler için finansman bulmasını zorlaştırmıştır. Bu durum, Türk müteahhitlerin nakit akışını ve finansal istikrarını olumsuz etkilemiştir.

Türk iç pazarındaki yabancı yatırımcıların taleplerine bakıldığında ise rublenin değer kaybetmesi, Rusya'dan Türkiye'ye gelen turist sayısında önemli bir azalmaya yol açmıştır. Bu durum, Türk inşaat sektörünün önemli bir gelir kaynağını ve yatırım teşvikini olumsuz etkilemiştir.

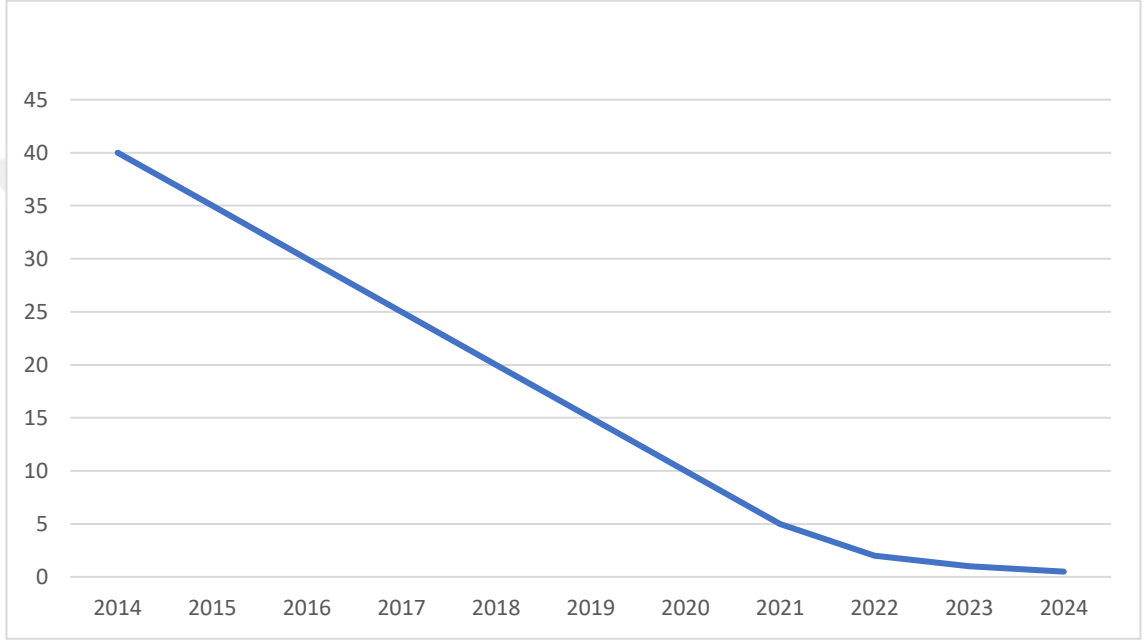
Şekil 8: 2000-2014 Yılları Arası Türk İnşaat Firmalarının Rusya’da Almış Oldukları İş Miktarı (Milyar USD)

Kaynak: TÜİK

2000’li yıllardan itibaren Türk inşaat firmaları Rusya Federasyonu içerisinde düzenli olarak artarak iş hacmini arttırmıştır. 2009 yılında yaşanan küresel ekonomik kriz sebebi ile bir nebze sekteye uğrayan sektör bu yıldan sonra artışına devam etmiştir.

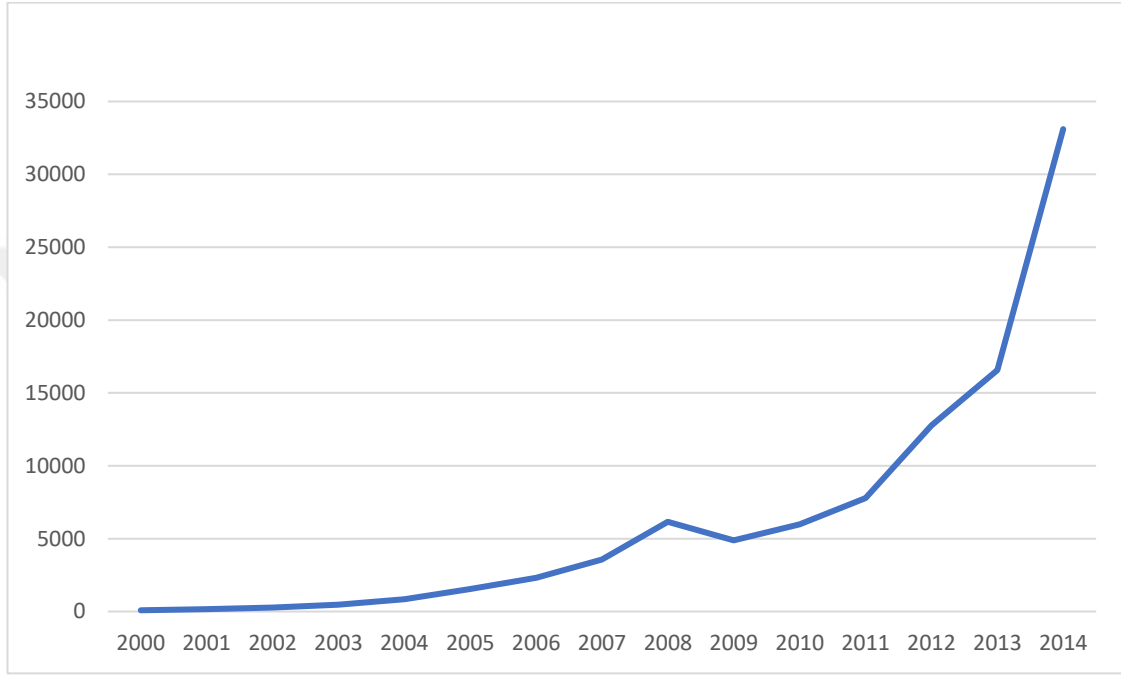
Şekil 9: 2014-2024 Yılları Arası Türk İnşaat Firmalarının Rusya’da Almış Oldukları İş Miktarı (Milyar USD)

Kaynak: TÜİK

2014 yılında ise Rusya’nın Kırım’ı ilhakı sektörde belirsizlikleri yol açmış ve firmaların almış oldukları iş miktarları düzenli olarak azalmıştır. 2020 yılında ise gerilimin sıcak çatışmaya dönmesi ve Rusya’ya uygulanan yaptırımlar Türk firmalarının yatırımlarını neredeyse durdurmasına sebep olmuştur.

Şekil 10: 2000-2014 Yılları Arası Rus Vatandaşlarının Türkiye’den Almış Oldukları Gayrimenkul Sayıları

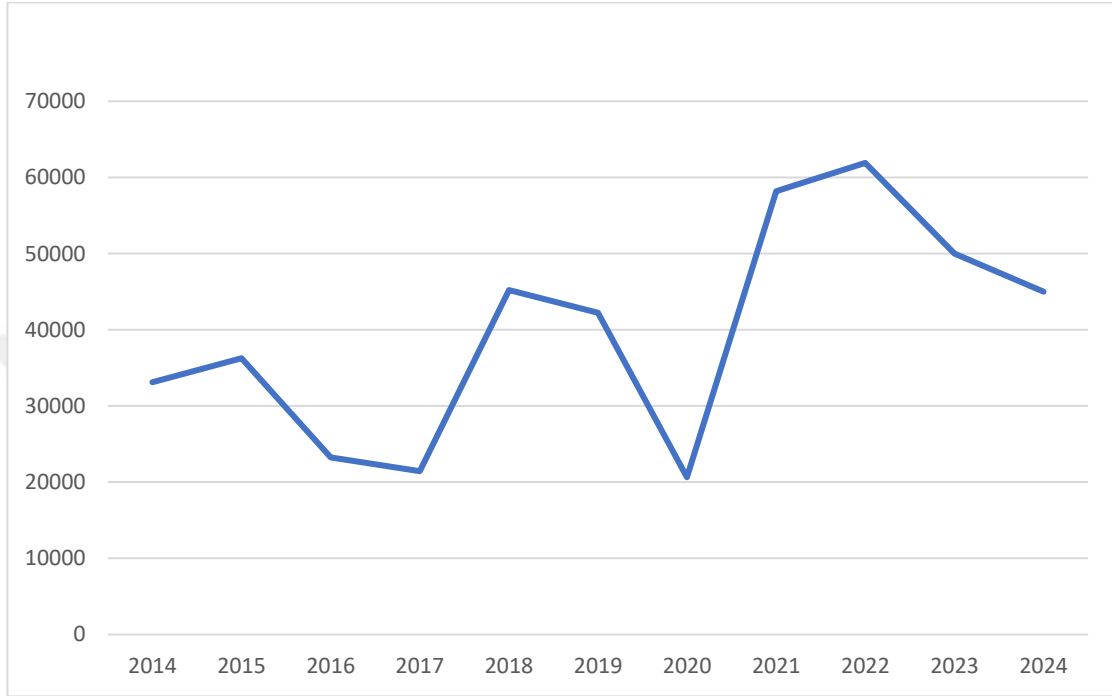

Kaynak: TÜİK

Rus vatandaşlarının Türkiye’de yapmış oldukları gayrimenkul yatırım sayılarına baktığımızda ise 2000’li yıllarda nerdeyse durma noktasında olan satışlar, 2003 yılından sonra artışa geçmiştir. 2009 küresel krizi yine satışları belli bir süre azaltmış olsa da devam eden yıllarda keskin bir artış izlemiştir.

Rusya'ya uygulanan yaptırımlar, Türk inşaat sektörünü önemli ölçüde etkilemiştir. Bu etkilerin tam olarak ne kadar süreceği ve ne gibi sonuçlar doğuracağı ise belirsizliğini korumaktadır. Türk müteahhitlerin bu zorlu süreçte yeni pazarlara açılarak, yerli malzemenin kullanımı ve finansal risklerin yönetimi gibi çeşitli önlemler alarak sektörün ayakta kalmasını ve uluslararası rekabetçiliğini korumaya çalışmaktadır.

Şekil 11: 2014-2024 Yılları Arası Rus Vatandaşlarının Türkiye’den Almış Oldukları Gayrimenkul Sayıları

Kaynak: TÜİK

2020 yılından sonra ise piyasa koşulları belirsizliklere uygun olarak dalgalı bir seyir izlemiştir. Rus vatandaşlarının Türk gayrimenkul sektörüne olan ilgisinin önümüzdeki süreçte de oluşabilecek durumlardan direkt etkilenmesi beklenmektedir.

3.6.Rusya’ya uygulanan yaptırımların Türkiye Ekonomi Politikasına Etkileri

Türkiye, ezeli düşmanı ve Soğuk Savaş dönemindeki rakibi Sovyetler Birliği ve sonradan-Rusya Federasyonu ile makul derecede iyi ilişkilere sahip olma konusunda sürekli dikkatli olmuştur. Rejimlerden kaynaklanan ve ideolojik farklılıklarına rağmen iki yeni ülkenin,

20. yüzyılın ilk yarısındaki dayanışması ve ekonomik işbirliği örnek gösterilecek, pragmatik bir yaklaşımı teşkil etmiştir. Soğuk Savaş döneminde dahi, stratejik rekabet ve çekişmeye karşın, ekonomik işbirliğinde, ilerleme kaydedilmiştir. (Özel ve Uçar, 2019: 25)

Ancak son yıllarda Türk-Rus ilişkilerinde yıllardır yaşanan dalgalı seyir, Rusya'ya uygulanmaya başlayan küresel ekonomik yaptırımlar sebebiyle daha belirgin hale gelmiştir. Türkiye bu süreçte kendi faydalarını gözетerek uluslararası politikada kendine bir konum belirlediği gibi kendi ekonomi politikalarında da bir takım çizgiler belirlemiştir. Türk hükümeti oluşan bu görece kriz durumunun yarattığı enflasyon, turizm kayıpları, Rusya ile olan ticaretin sekteye uğraması gibi durumlar için çeşitli önlemler almıştır.

Oluşan enflasyonist piyasayı kontrol altına almak için döviz kurunu stabil hale getirmeyi amaçlayan bir takım önlemler almıştır. Oluşacak turizm kayıpları için firmalar çeşitli teşvik ve destek paketleri açıklamış ülkeler arasında turizm için iki ülke vatandaşlarına da çeşitli kolaylıklar sağlamıştır. Rusya ile ola ticaretin devamlılığı için çeşitli ticaret kanalları bulunması ve ticaretin kolaylaştırılması için iki ülke temsilcileri karşılıklı istişarelerde bulunmaktadır.

Tüm bunlara ek olarak her iki ülke yatırımcılarına çeşit destek paketleri ve teşvikleri açıklamıştır. Türk ekonomi yönetimi süreç içerisinde oluşan bu olumsuz durumları çözmek için yeni politikalar üretmekte ve uygulamaya koymaktadır.

3.7.Rusya-Türkiye Arasındaki Yeni İşbirliği Fırsatları

Rusya ve Türkiye, tarihsel ve coğrafi bağlamda derin köklere sahip olan iki ülke olarak, ekonomik işbirliği açısından geniş bir potansiyele sahiptir. Her iki ülke, enerji, ticaret, turizm ve birçok başka alanda ortak projeler ve işbirliği fırsatları üzerinde çalışarak, ekonomik bağlarını daha da güçlendirmenin yollarını aramaktadır. Rusya ve Türkiye arasındaki yeni işbirliği fırsatları, ekonomik büyüme, teknolojik gelişme ve kültürel alışveriş açısından her iki ülke için de önemli avantajlar sunmaktadır.

Ukrayna krizi, Türkiye için hem fırsatları hem de zorlukları beraberinde getiriyor. Taliban'ın Kabil'i ele geçirmesi, radikal İslam unsurlarının Tacikistan'dan Rusya'ya sığıp potansiyeli ve Kazakistan'daki protestolar gibi olaylar, Rusya'nın önceliklerini Akdeniz'den daha yakın bölgelere kaydırmasına sebep oldu. Ukrayna'nın NATO ve AB üyeliği hedefinden

vazgeçmemesi, Moskova'nın tehdit algısını önemli ölçüde artırdı. Bu süreçte, Libya ve Suriye gibi Akdeniz'deki Rus çıkarları, Ukrayna Savaşı'nın etkisiyle geri planda kaldı. Bu gelişmeler, Rusya'nın askeri gücünü Suriye'den çok kendi yakın çevresine yönlendirmesine neden oldu. Bu durum, Rusya'nın Suriye'de yeni bir çatışma veya Türkiye ile İdlib özelinde bir anlaşmazlık yaşamak istememe eğilimini yansıtmaktadır. (Oktav,2022: 18-19).

Türkiye'nin perspektifinden bakıldığında, Doğu Akdeniz'de yeni bir fırsat doğmuş görünmektedir. İsrail'in Akdeniz'deki doğalgazını Avrupa'ya ulaştırma projesi, Türkiye aracılığıyla hayata geçirme ihtimali vardır. Bu, Türkiye'nin Avrupa'ya alternatif bir doğalgaz tedarik kaynağı sunarak Rusya'ya olan bağımlılığını azaltma çabalarına katkı sağlamaktadır. Aynı zamanda, Akdeniz'deki münhasır ekonomik bölge tartışmalarında Türkiye'nin dışlanma sürecine son verme potansiyelini oluşturmaktadır.

Ukrayna Savaşı sürecinde, İsrail Cumhurbaşkanı Herzog'un ve ardından 13 Mart 2022'de Yunanistan Başbakanı Miçotakis'in Türkiye'ye ziyareti dikkat çekicidir. Bu ziyaretlerin sadece Ukrayna'ya müdahaleyle sınırlı olmadığı, aynı zamanda Ortodoks dünyasındaki gelişmelerin de etkili olduğunu düşündürmektedir. Türkiye ve Yunanistan liderlerinin, 2020 yazında sıcak bir çatışmanın eşiğine gelmelerinin ardından 13 Mart'ta İstanbul'da bir araya gelmeleri, bu bölgedeki dinamiklerdeki değişiklikleri yansıtmaktadır.

Cambridge Üniversitesi'nden Prof. Olenka Pevny'nin de belirttiği gibi, Rusya'nın, Ukrayna gibi bağımsız ulusların halklarını birleşik bir devlet anlayışına zorlayarak kendisine bağlama hamlesi, bunun için de dinî çeşitliliği reddederek, Ortodoks halkları Rusya'daki kilisenin çatısı altında toplamaya çalışması, zaten karışık olan Ortodoks dünyada daha da fazla karmaşa yaratmıştır. Dolayısıyla, Miçotakis'in Erdoğan ile görüşmeden önce Fener Rum Patriği I. Bartholomeos ile görüşmesi bu kaos çerçevesinde değerlendirilmelidir (Oktav,2022: 18-19).

Rusya ve Türkiye arasındaki ekonomik ilişkiler, yeni işbirliği fırsatlarıyla daha da güçlenebilir. İki ülkenin çeşitli sektörlerdeki potansiyeli birleştirerek, karşılıklı çıkarları gözeterek ve uzun vadeli stratejik ortaklıklar kurarak, Rusya-Türkiye işbirliği gelecekte daha da derinleşebilir. Bu işbirliği, hem bölgesel hem de küresel ekonomik dengeleri etkileyebilecek bir potansiyele sahiptir.

3.8.SWOT ANALİZİ

Güçlü ve Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditler kelimelerinin ilk harflerinden oluşan SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats - Güçlü yönler, Zayıf yönler, Fırsatlar, Tehditler), bir durumun, tekniğin, sürecin, projenin veya bireyin durumunu analiz etmek için kullanılan stratejik bir planlama aracıdır. SWOT Analizini ilk olarak Prof. Heinz Weihrich, San Francisco Üniversitesi'nde yönetim profesörü iken “Long Range Planning”de çıkan makalesi ile ortaya atmıştır. Stratejik planlama ile ilgili yayınlarda daha sonra bu kavram kendine yer edinmiştir. Bu analiz yönteminin günümüzde güncelliğini yitirmediği görülmektedir (Cebecioğlu, 2006: 79).

Yapılan çalışmanın bu bölümünde SWOT analizi kullanılarak, Türkiye-Rusya arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerin ne durumda olduğu ve Rusya'ya uygulanan ambargoların iki ülke arasındaki ilişkileri ne düzeyde ve ne kadar etkilendiği incelenecektir.

3.8.1. Güçlü Yönler

Bu maddede Rusya'ya uygulanan küresel ekonomik yaptırımların Türkiye ekonomisine olan etkisinin güçlü yönleri sıralanmıştır.

- Türkiye, Rusya ile önemli bir ticaret ve turizm hacmine sahiptir. Yaptırımlar, bu alanlarda bazı aksaklıklara yol açsa da, Türkiye'nin alternatif pazarlara yönelmesi ve yeni iş birlikleri kurması için bir fırsat da sunabilir.
- Türkiye, enerji ihtiyacının önemli bir kısmını Rusya'dan karşılamaktadır. Yaptırımlar, enerji fiyatlarında artışa ve arz kesintilerine yol açabilir. Fakat bu durum, Türkiye'yi enerji kaynaklarını çeşitlendirmesi ve yenilenebilir enerjiye yatırım yapması için teşvik edebilir.
- Türkiye, jeopolitik konumu itibarıyla önemli bir transit ülkedir. Yaptırımlar, Rusya'nın ticaret yollarını etkileyebilir ve Türkiye'yi bu alanda daha önemli bir aktör haline getirebilir.
- Türkiye ekonomisi, geçmişte de çeşitli krizlere ve dalgalanmalara maruz kalmıştır. Bu durum, Türk ekonomisinin esnek olduğunu ve şoklara karşı dayanıklılık geliştirdiğini göstermektedir.

- Türkiye ekonomisi, değişime ve yeni koşullara hızlı bir şekilde uyum sağlayabilme yeteneğine sahiptir. Yaptırımların yarattığı yeni duruma da hızlı bir şekilde adapte olarak ekonomik kayıpları en aza indirmek mümkündür.
- Türkiye, Rusya ile geğmişe dayalı derin tarihi köklere sahiptir, bundan dolayı ilişkilerde yaşanan dalgalanmalar. İlerleyen safhalarda hep toparlanmıştır.
- Türkiye, Rusya ile çeşitli projelerde iş birliği içerisinde olduğunda iki ülke birbirini vazgeçilmez partner olarak görmektedir.
- Rusya, Türkiye’den oluşan gerginliklerde arabulucu olmasını istemiş ve Türkiye’nin uluslararası konumunu güçlendiren hamleler yapmasını sağlamıştır.
- Türk ve Rus halkları arasında yüz yıllardır oluşmuş olan kültürel bağ ve ilişki sürecin yarattığı olumsuzlukların üstesinden gelinmesinde iki ülke için pozitif etki yaratmaktadır.

3.8.2. Zayıf Yönler

Bu maddede Rusya’ya uygulanan küresel ekonomik yaptırımların Türkiye ekonomisine olan etkisinin zayıf yönleri sıralanmıştır.

- Rusya’ya uygulanan yaptırımlar, Türkiye’nin yaptırımlar karşısında kutuplaşmaya itmektedir bu durum Türkiye’nin Rusya ile olan ekonomik ilişkilerini belirsizleştirmektedir.
- Yaptırımlar, küresel enflasyonda artışa neden olabilir. Bu durum, Türkiye ekonomisini de olumsuz etkileyerek enflasyonda yükselişe yol açabilir.
- Yaptırımlar, küresel piyasalarda dalgalanmalara ve döviz kurunda oynaklığa neden olabilir. Bu durum, Türk lirasının değer kaybetmesine ve ithal ürünlerin fiyatlarının artmasına yol açabilir.
- Yaptırımlar, Türkiye’ye yapılan yabancı yatırımları olumsuz etkileyebilir. Bu durum, ekonomik büyümeyi yavaşlatabilir ve işsizlik oranını artırabilir.
- Türkiye’nin yüksek bir dış borç stoku bulunmaktadır. Yaptırımların yarattığı ekonomik belirsizlik, Türkiye’nin bu borçları geri ödemesini zorlaştırabilir.

3.8.3. Fırsatlar

Bu maddede Rusya'ya uygulanan küresel ekonomik yaptırımların Türkiye ekonomisine olan etkisinin yaratabileceği fırsatlar sıralanmıştır.

- Yaptırımlar, Türkiye'nin Avrupa Birliği ve diğer Batılı ülkelerle olan ticaretini artırması için bir fırsat sunabilir.
- Yaptırımlar, Türkiye'nin yerli üretime yönelmesi ve ithalata olan bağımlılığını azaltması için bir teşvik olabilir.
- Yaptırımlar, Türkiye'nin savunma sanayisine olan yatırımlarını artırması ve bu alanda daha önemli bir aktör haline gelmesi için bir fırsat sunabilir.
- Yaptırımlar nedeniyle Rusya'nın bazı savunma ürünlerinin tedarik zincirinde aksaklıklar yaşanabilir. Bu durum, Türkiye'nin savunma sanayi ürünlerini ihracat potansiyelini artırabilir.
- Yaptırımların yarattığı güvenlik kaygıları, Türkiye'nin savunma sanayisine olan iç talebi de artırabilir.
- Yaptırımlar, Türkiye'nin yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım yapmasını ve enerji arzını çeşitlendirmesini teşvik edebilir.
- Türkiye'nin yenilenebilir enerji kaynaklarına yapılacak yatırımlar, hem çevre dostu bir enerji politikası oluşturulmasını hem de yeni istihdam alanlarının açılmasını sağlayabilir.
- AB ile olabilecek olan olası bir yakınlaşma, Türkiye'nin AB ile olan ticaret hacmini artırabilir ve AB fonlarına erişim kolaylaştırabilir.
- AB, yaptırımlar nedeniyle Rusya'dan temin ettiği bazı ürünlerin alternatif tedarikçisi olarak Türkiye ile yakınlaşabilir.
- Yaptırımlar nedeniyle Rusya'dan gıda ürünlerine ulaşımında yaşanan zorluklar, Türkiye'nin tarım ve gıda sektörünün öne çıkması için bir fırsat olabilir.
- Türkiye, tarım ve hayvancılık alanlarında üretimi artırarak hem iç talebi karşılayabilir hem de ihracat potansiyelini güçlendirebilir.
- Gıda güvenliği açısından kendine yeten bir ekonomi olma hedefine daha fazla yaklaşabilir.

- Yaptırımlar, Türkiye'nin uluslararası ilişkilerde denge unsuru olarak rol oynamasını sağlayabilir. Farklı ülkelerle olan ilişkilerini dengeleyerek hem siyasi hem de ekonomik açıdan avantaj elde edebilir.
- Türkiye, yeni transit güzergâhları oluşturarak bu konudaki avantajını daha da geliştirebilir. Bu sayede bölgesel ticaretin önemli bir merkezi haline gelebilir.
- Türkiye'nin kömür, linyit ve jeotermal enerji gibi yerli enerji kaynaklarının değerlendirilmesi ve bu alandaki yatırımların artırılması önem kazanabilir.
- Enerji fiyatlarındaki artış, Türkiye'de enerji verimliliğine önem verilmesini teşvik edebilir. Bu sayede enerji tasarrufu sağlanabilir ve enerji maliyetleri düşürülebilir.
- Rus turistlerin azalması, Türkiye'nin turizm sektörünü çeşitlendirmesine ve farklı ülkelerden gelen turistleri çekmeye odaklanmasına imkân sağlayabilir.
- Yaptırımlar, Türkiye'nin Rusya'ya olan bağımlılığını azaltarak alternatif pazarlara yönelmesi için bir fırsat sunabilir. Özellikle Avrupa Birliği ve Orta Doğu ülkeleri ile ticaret hacmini artırmak imkân sağlayabilir.

3.8.4. Tehditler

Bu maddede Rusya'ya uygulanan küresel ekonomik yaptırımların Türkiye ekonomisine olan etkisinin yaratabileceği tehditler sıralanmıştır.

- Yaptırımların uzun süre devam etmesi, Türkiye ekonomisi üzerinde daha derin ve kalıcı etkiler yaratabilir.
- Yaptırımlar, Rusya ile Ukrayna arasındaki gerginliği tırmandırabilir ve bölgesel istikrarsızlığa yol açabilir. Bu durum, Türkiye'nin siyasi ve ekonomik güvenliğini tehdit edebilir.
- Yaptırımlar, küresel bir durgunluğa yol açabilir. Bu durum, Türkiye'nin ihracatını ve turizm gelirlerini olumsuz etkileyebilir.
- Olası bir ekonomik durgunluk nedeniyle turist sayısında azalma olması, turizm sektöründen elde edilen gelirleri azaltabilir.
- Bölgede yaşanacak ek bir çatışmalar, turizm sektörünü olumsuz etkileyebilir ve yatırım ortamını kötüleştirebilir.

- Ukrayna'daki savaştan dolayı Türkiye'ye mülteci akını artabilir. Bu durum, Türkiye'nin ekonomik ve sosyal kaynakları üzerinde baskı yaratabilir.
- Mültecilerin barınma, sağlık ve eğitim gibi ihtiyaçlarının karşılanması için ek kaynaklara ihtiyaç duyulabilir.
- Türkiye'ye olabilme ihtimali olan yeni bir mülteci akını, Türk kamuoyunda yeni bir huzursuzluk yaratabilir.

Yapılan analizden de görülebildiği üzere, batı bloğunun Rusya'ya karşı uygulamış olduğu küresel ekonomik yaptırımlar, Türkiye ekonomisi için hem güçlü yönler hem de zayıf yönler, fırsatlar ve tehditler barındırmaktadır. Türkiye, bu süreci doğru şekilde yöneterek güçlü yönlerini daha da geliştirerek, zayıf yönlerini ortadan kaldırarak, fırsatlardan en iyi şekilde yararlanarak ve tehditlere karşı gerekli önlemleri alarak bu süreci kendi lehine çevirebilir.

SONUÇ

Geçmişten günümüze uluslararası ilişkiler dinamiklerinde ülkeler birbirleri üzerlerinde etki bırakmayı amaçlarlar. Rusya'ya uygulanan küresel ekonomik yaptırımların Türkiye ekonomisine olan etkileri, multidisipliner bir bakış açısıyla ele alınmalıdır. Bu etkiler çoğu zaman rejim değiştirme, politika değişimi veya istenilen politikayı directmeyi amaçlar. Ülkeler arasındaki çıkar çatışmaları ya da sosyolojik durumlar bu etkiyi bırakma amacının altında yatan sebeplerden olabilir. Yaptırımların Türkiye'nin enerji güvenliğinden ticaret ilişkilerine, finansal piyasalardan ekonomik politikalara kadar birçok boyutta nasıl etkilediğini anlamak için çok yönlü ele almak gerekir.

Rusya ve Türkiye arasındaki geçmişe dayalı derin bağlar bu yaptırımların. Etkisini ve etkinliğini tartışmaya açmaktadır. Osmanlı'nın yıkılışından sonraki süreçte de etkinliği sürdüren Türk-Rus ilişkileri 2.dünya savaşı ve sonraki dönemde takip eden soğuk savaş dönemlerinde Türkiye'nin iç ve dış politikasını belirleyen başat faktörlerden olmuştur. Sovyetler Birliği'nin varlığı süresince, Türk-Rus ilişkileri karmaşık ve dinamik bir süreçten geçmiştir. Bu süreçte kültürel etkileşimlerin nasıl bir rol oynadığı ve kültürel diplomasi faaliyetlerinin ilişkileri nasıl etkilediği de değerlendirilmelidir. Kültürel alışverişler, dil ilişkileri ve öğrenci değişim programları gibi unsurlar, iki ülke arasındaki insanlar arası bağların nasıl şekillendiğini göstermek açısından önemlidir.

Soğuk Savaş'ın başlamasıyla birlikte, Türk-Rus ilişkilerinde belirgin bir soğuma gözlemlendi. NATO'ya üyelik süreci, Türkiye'nin Batı ile güçlü bağlar kurmasına neden olmuştur. Buna karşın Rusya Türkiye ile olan ilişkisini hiçbir dönemde tamamen koparmamıştır. Rusya, Türkiye'yi kendinden uzaklaştırıp batı bloğuna itmeyi amaçlamadığından. Zaman zaman çıkan krizlerde çözüm kapısını hep açık tutmuştur. Rusya Federasyonu'nun bağımsızlığı sonrasında Türk-Rus ilişkilerindeki gelişmeler, enerji alanındaki işbirliği, diplomatik diyalog ve bölgesel meselelere yaklaşımlar iki ülke arasındaki ilişkilerin farklı bir konuma evrilmesini sağlamıştır.1990'lı yıllardan sonra Türkiye ve Rusya bu yeni süreçte iş birliği ve ortaklık kanallarını daha etkin kullanmaya başlamıştır. Bu ortaya çıkan fırsatları Türkiye ve Rusya iyi değerlendirmiş ve ticari ilişkilerini iki ülkenin kendi ihtiyaçları doğrultusunda arttırmıştır. Gerek askeri işbirlikleri gerekse kültürel ve turizm destekli ortaklıklar, Rusya'ya uygulanan politika çizme ve sindirme amaçlı yaptırımların etkisini Türkiye'ye olacak etkisini arttırmıştır. Geçmiş

dönemlerde uygulanan uluslararası yaptırımların sınırlı etkisi günümüz uluslararası ilişkiler bağlamında Türkiye'nin konumu ve politika araçlarını gözden geçirmesine sebep olmuştur. 2014 yılında Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesiyle başlayan Ukrayna krizi, Türkiye ile Rusya arasındaki ikili ilişkileri çıkmaza sokan bir dönem başlatmıştır. Bu olay sonrasında, ilişkilerdeki gerilim artmış ve çeşitli faktörlerle tetiklenmiştir. AB'nin uyguladığı yaptırım rejimi, antlaşmalarının uygulanmaması, Rusya'nın geri adım atmaması gibi nedenlerle ilişkilerdeki gerilim daha da artmıştır.

AB, Ukrayna krizine tepki olarak Rusya'ya yönelik çeşitli yaptırımları devreye sokmuş, ancak bu yaptırımların Rusya'nın tutumunda bir değişiklik sağlamadığı gözlemlenmiştir. AB'nin pragmatik ilkeli yaklaşımı, yaptırım rejimi ile işbirliğini sürdürme çabasına rağmen, ikili ilişkilerdeki gerginlik devam etmiştir. 2022 yılında Rusya'nın Ukrayna'ya askeri müdahalesi, mevcut durumu daha da karmaşık hale getirmiştir. Bu durum, AB'nin hâlihazırda uyguladığı yaptırımlara yeni eklemeler yapma ihtiyacını doğurmuştur. AB, Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesini sert bir şekilde eleştirmiş ve bu olayın sonucunda ek yaptırımları devreye almıştır.

Bu süreç, Türkiye'nin Rusya ile olan ikili ilişkilerini daha dikkatli bir şekilde yönetmesini gerektirmektedir. Türkiye'nin bu karmaşık dönemde nasıl bir politika izleyeceği, hem bölgesel istikrar açısından hem de uluslararası ilişkiler bağlamında önemlidir. Son yaşanan bu uluslararası krizde Türkiye kendi çabaları ve taraf devletlerin kabulü neticesinde arabulucu konuma gelmiştir. Türkiye'nin bu arabulucu ve itidal sağlayıcı tutumu Türkiye'nin uluslararası saygınlığı takdir edilesi hale getirmiştir. Süreç içerisinde ortaya çıkan sorunlarda Türkiye'nin çözüm üretme kabiliyeti ve çözümlerin uygulamasındaki garantör tutumu, Türkiye'nin bu uluslararası krizden ve yaptırımlardan en minimal düzeyde etkilenmesini sağlamıştır. Bu duruma ek olarak Türkiye bu yaptırımları fırsata çevirmeyi bilmiş birbirlerine yaptırım uygulayan ülkelerin yaptırımdan kaynaklı ortaya çıkan sorunların çözümünde tek ülke haline gelmiştir.

Yapılan SWOT analizinde de görüldüğü üzere oluşan bu kriz sürecinin getirdiği fırsatlar, tehditler, güçlü ve zayıf yönler Türkiye'nin realist yaptırım teorisi çerçevesinde kendine politik bir yön çizmesi Türkiye'nin faydasına olmuştur. Devletlerarası ilişkilerde uygulanan bu realist politikalar yaptırımların Türkiye'ye olan negatif etkilerini minimum düzeye indirgemıştır.

Yaptırımlar, Rusya-Türkiye ticaretini etkilemektedir. Türkiye, ulusal çıkarlarını korumak için alternatif ticaret ortakları bulma, yerli üretimi teşvik etme ve diplomatik çözümlere öncelik verme gibi dengeleme stratejileri uygulamaktadır. Bu sayede Türkiye, Rusya ile olan ilişkilerde dengeyi korumayı ve ekonomik kalkınmasını sürdürmeyi çalışmakta ve görece başarılı olmaktadır. Türkiye'nin almış olduğu önlemler, Rus-Türk ticari ilişkilerinin geçmişe dayalı temellerini derinden etkileyememiştir. İki ülke arasındaki enerji, tekstil, turizm , inşaat ve makine sektörleri başta olmak üzere ticari ilişkiler günümüzde devam etmekte ve bu kriz durumuna rağmen yükseliş trendini sürdürmektedir.

Bu durumun sonucu olarak Türkiye ve Rusya arasındaki işbirlikleri ve ortaklıklar negatif etkilenmemiş aksine pozitif etkileri olmuştur. Rusya, Türkiye'nin vazgeçilmez uluslararası bir partner olduğunu görece kabullenmiştir. Batılı ülkeler ve kurumlar ise Türkiye'ye karşı uyguladıkları politikaları gözden geçirmek durumunda kalmıştır.

Türkiye binlerce yıllık devlet geleneğinin sonucu olarak her krizden ve zor durumdan çıkış yollarını o an ki duruma göre bulmasını bilen bir ülkedir. Küreselleşen dünyada bu ve bunun gibi ortaya çıkabilecek yeni durumlarda Türkiye, kurulan yeni düzende masada kendi konumunu almayı bilmiştir.

KAYNAKÇA

Acer,Y. (2023). Rusya'nın Tahıl Koridoru Anlaşmasından Çekilmesi Ve Antlaşmanın Geleceği, *SETA Yayınları*,392, 1-19

Aktan, C. C. (1994). *Çağdaş liberal düşüncede politik iktisat*. Takav Matbaası,Ankara.

Demir,İ.,Uçak,H.,Aslanlı,K.,Özcan,CC.,Suraiya,TF.,(2022). Ukrayna-Rusya Savaşı ve Türkiye Ekonomisi. *ULİSA*12,15,1-32

Baran, M.(2022). *Dış Politika Aracı Olarak Gümrük Yaptırımlarının Uygulanması*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası Anabilim Dalı,Konya

Bayır, M.(2019). Rusya'nın Türkiye'ye Yönelik Turizm Talebi: ARDL Sınır Testi Yaklaşımı, *YÖNETİM VE EKONOMİ*,26(1), 240-261.

Battır,O. ve Yiğittepe, L. (2023).Rusya-Ukrayna Savaşında Yaptırımlar ve Enerji Güvenliği; Karşılıklı Ekonomik Bağımlılıklar Perspektifinden Bir Değerlendirme, *YÖNETİM VE EKONOMİ*,30(3), 550-573.

Bloomberg. (2023). '*Rusya'ya uygulanacak 10. yaptırım paketi yolda*'. (Erişim tarihi:16.04.2024). <https://www.bloomberght.com/rusya-ya-uygulanacak-10-yaptirim-paketi-yolda-2325324>.

Cebecioğlu, C. (2006): '*SWOT Analizi ve Bir İşletme Üzerine Uygulama*', 'Yüksek Lisans Tezi', Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gebze.

Çakar, A.(2023). *Tarih İncelemeleri Dergisi XXXVIII -1, 2023, 33-60*

Çiner, C.U., Olgun, B. (2015).*Neo-Weberyen Devlet: Yeni Kamu İşletmeciliği Reformları İçin Yeni Bir Tartışma, Kamu Yönetiminde Paradigma Arayışları*.205-230.

Duman,M. ve Samadov,N. (2003). Türkiye ile Rusya Federasyonu Arasındaki İktisadi ve Ticari İlişkilerin Yapısı Üzerine Bir İnceleme. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (6) 2003 / 2 : 25-47

Ekonomim. (2022). 'Makinecilerden Rusya ile 'özel ticaret' talebi'. (Erişim tarihi:23.04.2024). <https://www.ekonomim.com/sektorler/makine/makinecilerden-rusya-ile-ozel-ticaret-talebi-haberi-651833>.

Furuncu, Y.(2019). Rusya Yaptırımlarının Etkileri Ve Türkiye Enerji Sektörüne Yansımaları . *SETAV Analiz* . Erişim adresi

<https://setav.org/assets/uploads/2019/10/A298.pdf>

Gülten,ZT. (2022). Rusya'ya Yönelik Yaptırımlar Ne Kadar Etkili? Ne Kadar Sürdürülebilir?. Erişim adresi

Haass, R. N., & O'Sullivan, M. L. (2001). *Honey and Vinegar. Incentives, Sanctions and Foreign Policy*. Brookings Institution Press.

Hufbauer, Gary Clyde, Jeffrey J Schott, Kimberly Ann Elliott ve Barbara Oegg (2007), *Economic Sanctions Reconsidered*, Third Ed. (Washington: Peterson Institute For International Economics).

Medyascope. (2022). 'Rusya'ya hangi yaptırımlar uygulanıyor?'. (Erişim tarihi:23.04.2024). <https://medyascope.tv/2022/03/07/rusyaya-hangi-yaptirimlar-uygulaniyor/>.

Oktav,ZÖ. (2022). Ukrayna Savaşı'nın Türkiye-Rusya ilişkilerine olası etkileri:Fırsatlar ve krizler. *Bilge Strateji Dergisi*,13(23), 17-12

Özel, S ve Uçar, B. G. (2019). Türkiye Rusya İlişkilerinin Ekonomik Boyutu. *Dış Politika & Güvenlik*, 2019(11), 25-26 .

Tuğlu, D.(2018). *Yaptırımlar Altında İran'ın Ekonomi Politikası Uluslararası Ticaretini Geliştirme Yöntemleri*. Astana Yayınları

Türkiye Mütcaahhitler Birliği. (2021). *Faaliyet raporu: 2021*. Erişim adresi: <https://www.tmb.org.tr/uploads/publications/60704a846712cf3d22e3edd9/1619010333451-tmb-2020-faaliyet-raporu-son.pdf>

Ulçenko, N.(2016). Sovyet Sonrası Dönemde Rusya-Türkiye Ticari Ve İktisadi İlişkileri , *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 121-138

Vesti. (2016). ‘*Russia out G-8*’, (Son Erişim Tarihi: 18.05.2016). <http://www.vesti.ru/doç.html?id=1352540>.

<https://www.ankasam.org/rusyaya-yonelik-yaptirimlar-ne-kadar-etkili-ne-kadar-surdurulebilir/>

Yoka, ř.(2022). *ABD Dış Politikası: Ekonomik Yaptırımlar Ve Sonuçları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası Anabilim Dalı,Kayseri

Yılmaz, ME.(2023). Türkiye-Rusya İlişkilerinin Gelişimi (1923-2023). *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, Özel Sayı: Cumhuriyetin 100. Yılında Türkiye, 24-45,